

ISSN 2311-4509 (print)
ISSN 2311-4517 (online)
ISSN 2311-4517 (online)

Науковий огляд

НАУКОВИЙ ОГЛЯД

Научное обозрение   Scientific review
Przegląd naukowy

№ 2(82)

Київ 2022

НАУКОВИЙ ОГЛЯД

SCIENTIFIC REVIEW

№ 2(82), 2022

№ 2(82), 2022

ЗАСНОВАНО У 2013 РОЦІ

WAS FOUNDED IN 2013

ВИХІД З ДРУКУ: ДЕСЯТЬ РАЗІВ НА РІК

IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR

**СВІДОЦТВО ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
СЕРІЯ КВ № 20878-10678P**

**CERTIFICATE OF STATE
REGISTRATION
KB № 20878-10678P**

Засновники

Founder

Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»;
Люблінський технологічний університет (Люблін, Польща)
кафедра економічної теорії Львівської комерційної академії;
кафедра суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету;
кафедра філософських та соціальних наук Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського Національного торговельно-економічного університету;
Інститут наукового прогнозування (м. Київ);
Інститут реклами (м. Київ);

Center for International Scientific Cooperation "TK Meganom";
Lublin University of Technology, Lublin (Poland)
Department of Economics, Lviv Academy of Commerce;
Department of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University;
Department of Philosophy and Social Sciences Chernivtsi Trade and Economics Institute Kyiv National Trade and Economic University;
Institute of Scientific Forecasting (Kyiv);
Universities' Institute of Advertising (Kyiv);
NGO "Association "Analitikum" (Vinnytsia);
International Society for Human Rights (Ukrainian section);

Громадська організація "Асоціація "Аналітикум" (м. Вінниця);
Міжнародне товариство прав людини (Українська секція);

Електронна версія журналу
<http://www.naukajournal.org>

The electronic version
<http://www.naukajournal.org>

Редакційна колегія:

Економічні науки

- Барський Юрій Миколайович, доктор економічних наук, професор, Луцький Національний технічний університет;
- Швець Наталія Романівна, доктор економічних наук, професор, директор Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ "Університет банківської справи";
- Шевчук Андрій Васильович, доктор економічних наук, професор, Нововолинський навчально-науковий інститут економіки та менеджменту Тернопільського національного економічного університету;

- Вдовенко Наталія Михайлівна, доктор економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ;
- Загорна Тетяна Олегівна, доктор економічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Храпкіна Валентина Валентинівна, доктор економічних наук, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Коваль Л. М. кандидат економічних наук, доцент, Хмельницький кооперативний торговельно- економічного інститут;

Медичні науки

- Бочаров Василь Андрійович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри фармацевтичних і косметологічних технологій, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Пекліна Галина Петрівна, доктор медичних наук, професор, Одеський медичний інститут Міжнародного гуманітарного університету;
- Бочарова Вероніка Володимирівна, кандидат медичних наук, Одеський національний медичний університет;
- Лебедюк Михайло Миколайович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри дерматології та венерології, Одеський національний медичний університет;
- Куц Лариса Вікторівна, доктор медичних наук, доцент, завідувач курсом дерматовенерології, клінічної імунології, алергології, Медичний інститут Сумського державного університету;

Технічні науки

- Вальдемар Вуйцик, доктор технічних наук, професор, Люблінський технологічний університет;
- Барановський Віктор Миколайович, доктор технічних наук, професор, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя;
- Гого Володимир Бейлович, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри Природничих наук, Донецький національний технічний університет;
- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор технических наук;

Політичні науки

- Корнієнко Валерій Олександрович, академік Української академії політичних наук, президент Асоціації "Аналітикум", доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Денисюк С. Г., доктор політичних наук, кафедра суспільно - політичних наук Вінницького національного технічного університету;
- Ткач Олег Іванович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
- Докаш О. Ю., кандидат політичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Історичні науки

- Ореховський В. О., доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософських і соціальних наук Чернівецького торговельно - економічного інституту Київського Національного торговельно - економічного університету;

- Коцур Надія Іванівна, доктор історичних наук, професор, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності;
- Юрій М. Ф., доктор історичних наук, професор, академік АН України, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;
- Циганенко Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, декан факультету української філології та історії, завідувач кафедри всесвітньої історії;
- Робак Ігор Юрійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук, Харківський національний медичний університет;
- Нікітенко Костянтин Вікторович, доктор історичних наук, завідувач кафедрою менеджменту мистецтва, Львівська національна академія мистецтв;
- Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет;
- Безаров О. Т., кандидат історичних наук, доцент, Чернівецький торговельно - економічний інститут Київського Національного торговельно - економічного університету;

Філософські науки

- Alatoon Mohammad Fayiz Ahmad, доктор філософських наук;
- Чікарькова М. Ю., доктор філософських наук, професор, кандидат філологічних наук, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича;
- Андрієнко Олена Володимирівна, доктор філософських наук, професор, Донецький національний університет, доцент кафедри філософії;
- Дулин Петро Георгійович, доктор філософських наук, Миколаївський національний університет ім. В. Сухомлинського, завідувач кафедри філософії;

Правові науки

- Криницький Ігор Євгенович, доктор юридичних наук, професор, завідувач науково- дослідної лабораторії № 1, Науково-дослідний інститут фінансового права;
- Гумін Олексій Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри Кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного Університету «Львівська Політехніка»;
- Биков А. Н., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України;

Педагогічні науки

- Бельмаз Ярослава Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології , "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради;
- Власенко Катерина Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Донбаська державна машинобудівна академія;
- Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки;
- Кожевников Віктор Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, Макіївський економіко-гуманітарний інститут;
- Тарнопольський Олег Борисович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля;

- Полубоярина Ірина Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського;
- Амурський Е. Е., кандидат педагогічних наук, директор Інституту наукового прогнозування, академік МАБЕТ;
- Антонович Є. А., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами;

Психологічні науки

- Волженцева Ірина Вікторівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Макіївського економіко-гуманітарного інституту;
- Симоненко Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології розвитку і соціальних комунікацій Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;
- Мурат Еліоз, Ondokuz Mayis University, Yasar Dogu Faculty Of Sport;

Мистецтво та мистецтвознавство

- Станіславська Катерина Ігорівна, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;
- Сізова Олена Равільєвна, доктор мистецтвознавства, професор, Державна бюджетна освітня установа вищої освіти «Південно-Уральський державний університет мистецтв ім. П.І. Чайковського»;
- Прокопова Наталія Леонідівна, доктор культурології, доцент, декан факультету режисури і акторського мистецтва, Кемеровський державний інститут культури;
- Пучков Андрій Олександрович, доктор мистецтвознавства, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;
- Круль Петро Франкович, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва Інституту культури і мистецтв Прикарпатського університету ім.В.Стефаника;
- Прищенко Світлана Валеріївна, доктор наук у галузі дизайну, професор кафедри графічного дизайну і реклами Інституту реклами, член Спілки дизайнерів України;
- Русудан Кварацхелія, доктор мистецтвознавства, Кавказький Міжнародний університет, Грузія;
- Куц Євген Вадимович, кандидат мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв;

Філологічні науки

- Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, академік АН Вищої освіти України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства;
- Іваницька Наталія Борисівна, доктор філологічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, завідувач кафедри сучасних європейських мов;
- Іліаді Олександр Іванович, доктор філологічних наук, професор, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка;

Географічні науки

- Ільїн Леонід Володимирович, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;

Журнал зареєстровано в міжнародному каталозі періодичних видань
Ulrichsweb™ Global Serials Directory

Міжнародна індексація журналу:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

РИЦ SCIENCE INDEX
РОССИЙСКИЙ ИНДЕКС
НАУЧНОГО ЦИТИРОВАНИЯ
Science Index

OPEN ACADEMIC JOURNALS INDEX

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

РОЗДІЛ І. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

DOI 10.26886/2311-4517.2(82)2022.1

УДК 657.01

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВУМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Яковенко С. Л., викладач вищої категорії

<https://orcid.org/0000-0001-7563-1489>

e-mail: sveta_jasha@ukr.net

Минич Ю. В., викладач I категорії

<https://orcid.org/0000-0002-3928-4536>

e-mail: uliya.minich@gmail.com

Лозівська філія Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу, Україна, Лозова

Трансформація професійних компетенцій у процесі становлення та розвитку цифрової економіки нерозривно пов'язані з майбутньої конфігурацією самої професії. Ситуація ускладнюється, коли перспективи професії виглядають невизначено у світлі суперечливих прогнозів та відсутності комплексних системних рішень у цій галузі. Мета дослідження - намітити напрями розвитку компетенцій у кожній сфері бухгалтерського обліку: теорії, практиці та методології. Для дослідження перспектив бухгалтерської професії з позиції релевантних параметрів цифрової економіки використано методологію епістемології та філософії науки, концепцію економічної теорії, положення політекономії. Основним результатом є концепція зростання ринкової цінності компетенцій у галузі бухгалтерського обліку під впливом широкого застосування цифрових технологій. Такий висновок ґрунтується на таких висновках: на національному та міжнародному рівні отримує закріплення дескриптивна

методологія, внаслідок чого підвищується значення професійного судження; цифрові технології знижують частку рутинної праці та стимулюють розвиток креативних форм бухгалтерської діяльності, що тягне за собою підвищення компетентності у професійному судженні; розвиток компетенцій поширюється на всю неокласичну тріаду наукової організації, набуваючи форм нового знання в теоретичній сфері, цифрових навичок у практиці, уміння оперативної реорганізації облікового процесу у сфері методології. Запропонований системний підхід знімає невизначеність та відкриває перспективи бухгалтерського обліку, дозволяє намітити напрями підготовки профільних фахівців у галузі ментального відображення цифрової економіки, сприяє підвищенню престижу бухгалтерської професії.

Ключові слова: цифрова економіка, бухгалтерський облік, бухгалтерська професія, неокласична концепція бухгалтерського обліку.

преподаватель высшей категории Яковенко С. Л., преподаватель первой категории Минич Ю. В. Развитие бухгалтерского учета в условиях цифровой экономики/ Лозовской филиал Харьковского государственного автомобильно-дорожного колледжа

Трансформация профессиональных компетенций в процессе становления и развития цифровой экономики неразрывно связана с будущей конфигурацией самой профессии. Ситуация осложняется, когда перспективы профессии выглядят неопределенно в свете противоречивых прогнозов и отсутствия комплексных системных решений в данной области. Цель исследования — наметить направления развития компетенций в каждой сфере бухгалтерского учета: теории, практике и методологии. Для исследования перспектив бухгалтерской профессии с позиции релевантных параметров цифровой экономики использованы методология эпистемологии и философии науки, концепции экономической теории,

положения политэкономии. Основным результатом является концепция роста рыночной ценности компетенций в области бухгалтерского учета под влиянием широкого применения цифровых технологий. Такое заключение основано на следующих выводах: на национальном и международном уровне получает закрепление дескриптивная методология, вследствие чего повышается значение профессионального суждения; цифровые технологии снижают долю рутинного труда и стимулируют развитие креативных форм бухгалтерской деятельности, что влечет за собой повышение компетентности в профессиональном суждении; развитие компетенций распространяется на всю неоклассическую триаду научной организации, обретая формы нового знания в теоретической сфере, цифровых навыках в практике, умении оперативной реорганизации учетного процесса в сфере методологии. Предложенный системный подход снимает неопределенность и открывает перспективы бухгалтерского учета, позволяет наметить направления подготовки профильных специалистов в области ментального отражения цифровой экономики, способствует повышению престижа бухгалтерской профессии.

Ключевые слова: *цифровая экономика, бухгалтерский учет, бухгалтерская профессия, неоклассическая концепция бухгалтерского учета.*

Sv. Yakovenko, teacher of higher category; Ju. Minich, teacher of the I category; Development of accounting in the condition of digital economy/ Kharkov state automobile and road college, Lozova branch, Ukraine, Lozova

The transformation of professional competencies in the process of the formation and development of the digital economy is inextricably linked with the future configuration of the profession itself. The situation is complicated when the prospects of the profession look uncertain in the light of conflicting

forecasts and the lack of comprehensive systemic solutions in this area. The purpose of the study is to outline the directions for the development of competencies in each area of accounting: theory, practice and methodology. To study the prospects of the accounting profession from the standpoint of the relevant parameters of the digital economy, the methodology of epistemology and philosophy of science, the concept of economic theory, and the position of political economy were used. The main result is the concept of growth in the market value of accounting competencies under the influence of the widespread use of digital technologies. This conclusion is based on the following findings: at the national and international level, the descriptive methodology is consolidated, as a result of which the importance of professional judgment is increased; digital technologies reduce the share of routine work and stimulate the development of creative forms of accounting, which entails an increase in competence in professional judgment; the development of competencies extends to the entire neoclassical triad of a scientific organization, acquiring the forms of new knowledge in the theoretical sphere, digital skills in practice, the ability to quickly reorganize the accounting process in the field of methodology. The proposed systematic approach removes uncertainty and opens up the prospects for accounting, allows you to outline the areas for training specialized specialists in the field of mental reflection of the digital economy, and helps to increase the prestige of the accounting profession.

Key words: *digital economy, accounting, accounting profession, neoclassical accounting concept.*

Постановка проблеми. В даний час у світовій економіці активно використовуються переваги цифрових технологій, в основі яких – інформація, що представляє форму нематеріального активу в рамках суб'єкта господарювання. У 2016 р., поряд з найбільшими кампаніями

(APPLE, GOOGLE, Microsoft, Amason, Facebook), у світі налічувалося 174 приватні компанії із загальною капіталізацією понад 600 млрд дол. (у США – 36, у Китаї – 33, в Індії – 6 , у Великій Британії – 3.

Цифрова економіка символізує впровадження цифрових технологій і прийняття управлінських рішень у інформаційній ері. Національна економіка України має резерви підвищення частки цифрової економіки, що дозволяє, як свідчить міжнародний досвід, забезпечити швидке зростання організацій (підприємств), які успішно розвивають новітні технології [1].

Слід зазначити: обмежене уявлення у сучасних наукових публікаціях особливостей методології та організації бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки, тому розгляд проблеми у даному контексті має наукове та практичне значення.

Вперше цей термін з'явився в 1995 р. (його ввів американський інформатик з Масачусетського університету Ніколас Негропonte для визначення переваг нової (цифрової) економіки в порівнянні з колишньою у зв'язку з інтенсивним розвитком засобів інформатизації (інформаційно-комунікаційних технологій, або ІКТ) і досі у літературі поняття «цифрова економіка», з одного боку, розглядається як господарська діяльність, в якій ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді, обробка великих обсягів інформації, використання результатів аналізу яких у порівнянні з традиційними формами господарювання дозволяє істотно підвищити ефективність різних видів виробництва, технологій, обладнання, зберігання, продажу, доставки товарів та послуг, з іншого боку, цифровою економікою визнається економіка, що існує в умовах гібридного світу. Гібридний світ – це результат злиття реального та віртуального світів з можливістю здійснення всіх «життєво необхідних» дій у реальному світі через віртуальний. Необхідними умовами для цього процесу є висока

ефективність і низька вартість ІКТ, доступність цифрової інфраструктури та ін. Для виявлення перспектив розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифровізації, на нашу думку, необхідно:

- визначити забезпечення відповідності системи бухгалтерського обліку вимогам зміни облікової парадигми;
- оцінити вплив цифрової економіки на парадигму, методологію та організацію обліку;
- виявити фактори, що прискорюють і стримують розширення використання цифрової економіки[2].

Практичний обсяг інформації, що подається бухгалтерським обліком (прибуток, збиток, грошові потоки та ін.), що міститься в діючій бухгалтерській (фінансовій) звітності, задовольняє не повною мірою. «Просунуті» менеджери, які мають професійну освіту, для прийняття управлінських рішень найчастіше використовують показники економічної доданої вартості (EVA), систему збалансованих показників (BSC) та інші дані, що використовуються в управлінському обліку та аналізі. При цьому слід зазначити, що в умовах цифрової економіки ця методологічна основа є недостатньою ефективною за тимчасовими показниками для великих інформаційних потоків. Можливим виходом із становища, є розширення використовуваних методів обліку за збереження методологічної основи, відступивши від «стереотипів їхнього сприйняття», про це згадує М.А. Вахрушина, наводячи як приклад управлінський облік, що спирається на традиційні облікові методи (подвійний запис) при одночасному використанні методів управлінської діяльності: планування, аналіз, прогнозування та ін[3].

На наш погляд, розвиток методологічної бази обліку (за збереження традиційних облікових методів) логічний за рахунок використання методів управлінської діяльності при вирішенні нових завдань в умовах цифрової економіки. При цьому можливе розширення числа показників

(що характеризують соціальну та екологічну відповідальність, інвестиційну привабливість та ін. нефінансові об'єкти) для стейкхолдерів різного рівня, що не передбачає формування нових принципів систематизації та відображення об'єктів обліку у системі економічної інформації. При цьому бухгалтерський облік повинен зберігати свою актуальність у процесі отримання, обробки та передачі економічної інформації, щоб мати можливість постійного перетворення як інформаційної системи в умовах переходу до сучасного типу цифрової економіки, залишаючись затребуваною та об'єктивно існуючою [4].

Таким чином, говорячи про вдосконалення та подальшу зміну бухгалтерського обліку, можна вести мову лише про зміну способу реєстрації та зберігання бази даних фактів господарського життя, підвищення оперативності та достовірності інформації, прискорення процесів обміну інформацією між підприємцем та державою (його структурами), підприємцем та партнерами завдяки технологічним можливостям цифровізації. У цьому набувають актуальності питання про роль бухгалтерського обліку, традиційними функціями якого є збирання, обробка та інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. Сучасні інформаційні технології та системи змінили не лише характер поведінки споживачів, а й професійний функціонал працівників економічної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття парадигми до бухгалтерського обліку вперше запровадив М.К. Веллс в 1976 р., спираючись на філософську позицію Т. Куна в її визначенні. У ці сімдесяті роки Я.В. Соколов та В.Я. Соколов першими, розглядаючи історію обліку як зміну облікових парадигм, виділили характерні стадії та тенденції у формуванні даного поняття, сформулювавши своє авторське визначення, вклавши в нього сукупність переконань, цінностей, технічних засобів, характерних для наукового співтовариства (це відповідає теорії

зміни парадигм Т.Куна табухгалтерської позиції про облікову парадигму). У ХХІ ст. Я В.Соколовим проведено коригування визначення парадигми, що вказує на рухливість сприйняття настільки важливого поняття бухгалтерської науки з урахуванням змін, що відбуваються в ній, об'єктивного характеру і суб'єктивної точки зору економіста. Він ввів у визначення часові рамки та динаміку зміни парадигми, визначивши її як поняття, визнане всіма і яке протягом певного часу дозволяє науковому співтовариству формувати модель постановки проблем та їх вирішень. Розглядаючи забезпечення системи бухгалтерського обліку вимог зміни облікової парадигми, слід зазначити: питання про зміну є дискусійним.

З.В. Гуцайлюк звертає увагу на те, що в діючій системі обліку не відображається та не може бути відображена нефінансова інформація (фіксується лише інформація, що має вартісну оцінку). Інформація про зовнішнє середовище функціонування економічного суб'єкта та інформація про майбутні події, не маючи вартісної оцінки, не може бути зафіксована у первинному обліку з відображенням у системі подвійного запису. Разом з тим він вважає: фактори, що обмежують розвиток обліку, не повинні стримувати розширення облікової інформації при збереженні вимог до її об'єктивності, орієнтуючись на потреби стейкхолдерів. Слід зазначити, що економісти у галузі бухгалтерського обліку є найбільш підготовленими до використання цифровізації у своїй професійній діяльності, про що свідчить історичний досвід застосування ІКТ під час виконання посадових обов'язків працівниками бухгалтерських служб. Виходячи з цього, слід погодитись з думкою таких відомих дослідників, як О.І. Кольвах, Є.В. Крейніна, Б. Нідлз, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, Н.В. Фадейкіна, К.Ю. Циганков, Д.В. Чистов, А.А. Шапошников, які у своїх роботах доводять, що бухгалтерський облік є інформаційною системою та технологією спостереження, реєстрації, угруповання, аналізу та передачі інформації про факти господарського життя економічних

суб'єктів, необхідну для управління фінансово-господарською діяльністю економічних суб'єктів. Так от: якщо на вході та виході технологічного процесу, як і всередині нього, знаходиться лише інформація, то така технологія називається інформаційною. Отже, бухгалтерія є типовою інформаційною технологією (ІТ).

Метою статті є вивчення розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу. Специфіка бухгалтерії як ІТ – її незрозумілість – обумовлена історичними причинами. Але пояснення бухгалтерії, як будь-якої ІТ, безумовно, існує. І будуватися воно має так само, як пояснення будь-якої ІТ – у термінах системи вихідних показників та алгоритмів їх формування, математично ясно, просто і точно.

Таким чином, бухгалтерський облік, будучи конкретною економічною наукою, що спочатку визнана цифровою системою, з середини минулого століття, з впровадженням персональних комп'ютерних пристроїв та появою трансакційного сектора в економіці, отримав новий «потужний поштовх» у своєму розвитку в напрямку цифровізації. З цього часу почався стрімкий розвиток цифрових та телекомунікаційних технологій, що спричинило виникнення та розширення у застосуванні інформаційних видів діяльності. Економісти в галузі бухгалтерського обліку для зниження трудомісткості облікового процесу (особливо об'ємних рутинних операцій), для підвищення оперативності, повноти та достовірності економічної інформації, що надається всім групам користувачів, охоче підтримали формування нового інформаційно-технологічного сектору економіки, який відкриває для бухгалтерів додаткові професійні перспективи розвитку. Проникнення технологій цифровізації в усі сфери суспільства, включаючи економічну сферу, є закономірним і неминучим процесом, що породжує як позитивні, і

негативні наслідки окремих економічних суб'єктів та економіки країн загалом.

Цифрова економіка України становить на даний час близько 4% ВВП, що майже втричі нижче, ніж у розвинених країнах. Проте вона є важливим джерелом довгострокового зростання вітчизняної економіки та водночас передумовою прискореного впровадження цифрових технологій.

Для реалізації запланованих заходів щодо впровадження цифровізації економіки наша країна має всі умови. Єдину політику у сфері цифровізації дозволить проводити у регіонах виключно взаємовигідне співробітництво структур органів державної влади та регіональних рівнів управління, використовуючи відповідні фінансові інструменти та підготовлене суспільство. Повинні ефективніше функціонувати електронні бази, у більшому обсязі та комфортній для користувачів формі в електронному вигляді надаватися державні послуги, ширше використовуватися електронний документообіг як між держструктурами, так і між представниками бізнесу, суб'єктів освітньої системи та державою. При вирішенні питань цифровізації економіки особливу увагу необхідно приділяти малому підприємству, яке, як правило, поступається великим компаніям і представникам фінансових інститутів у частині впровадження цифрових технологій, проте має певні переваги перед великим бізнесом з мобільності, пристосованості до умов ринку, що змінюються[5].

Цифровізація може стати ефективним інструментом для вирішення цих проблем, завдяки розробленим платформам, скориставшись якими підприємці зможуть вирішити проблеми свого бізнесу, отримавши двосторонній зв'язок і допомогу держави, минаючи зайву опіку чиновників. Платформи, призначені для малого бізнесу, дозволять знайти всю необхідну інформацію щодо бізнесу, починаючи від вибору

системи оподаткування і закінчуючи переліком заходів державної підтримки. Це буде нова екосистема, де відповідь на будь-яке запитання, можливо, знайти «в один клік». Виступаючи за цифровізацію та розширення можливостей цифрової економіки для суспільства в цілому, суб'єктів господарювання та бухгалтерського обліку – «основного постачальника» повної систематизованої інформації про їх діяльність, можна відзначити позитивні властивості даного явища, які створюють передумови для забезпечення відкритості суспільства та бізнесу партнерам, державі та приватним особам. Наявність при цифровій економіці електронного документообігу, електронно-цифрових підписів, платформ для спільної роботи, додатків, порталів для віддаленої роботи, пристроїв, що об'єднують модем, сервер, сканер, друкований пристрій, дозволяють виконувати всі роботи (при належному рівні кваліфікації працівників) оперативно, у повному обсязі, з високим рівнем достовірності та організаційної чіткості, з будь-якої точки без втрати продуктивності. Використання цифрових технологій дозволяє бізнесу скоротити витрати на його організацію та ведення, перенісши частину робіт в інформаційні системи, використовуючи сучасне програмне забезпечення та віддалену працю працівників. Слід зазначити: віддалена робота користується попитом у галузях з високою залежністю від технологій та інтернету, з прямою залежністю зарплати працівника організації від відсотка продажів або обсягів виконаних робіт (наданих послуг).

Бухгалтерський облік, як інформаційна технологія, дозволяє повною мірою використовувати «усі плюси» цифровізації у здійсненні спостереження, систематизації та передачі інформації про господарську діяльність суб'єкта на будь-які відстані та будь-якому користувачеві. Фахівці-бухгалтери вже успішно освоїли роботу при віддаленому доступі, використовуючи інтернет-технології.

Найважливішим для бізнесу та підприємців є взаємодія з податковими та іншими контролюючими органами. Цифрова економіка та зв'язок із цими органами породжують ризик виникнення додаткових податкових та інших платежів під час використання автоматизованих систем контролю та інших інструментів, що застосовуються у цифровій економіці. Це є «гальмуючим аспектом» впровадження та розширення взаємодії з контролюючими органами в умовах інформаційних технологій. Слід зазначити: сучасний стан інфраструктури передачі та забезпечення інформаційної безпеки даних, систем правового регулювання потребує їхнього постійного поліпшення. Наразі інформаційні системи та інтернет, зв'язки з партнерами «дають збої» у роботі. Ключі електронно-цифрових підписів, що отримуються, мають численні підприємці та організації, що створює незручності в роботі і породжує ризик оволодіння ключами сторонніх недобросовісних користувачів. Що стосується ризиків при віддаленому виконанні робіт, то негативні елементи можуть проявлятися як для бізнесу, так і для працівників організацій. Віддалена робота можлива лише у галузях, компаніях та професіях з високою залежністю від цифрових технологій та інтернету, із прямою залежністю зарплати працівника від результатів роботи колег. Робота в «домашньому офісі» складніша, ніж в офісі компанії, де створені комфортні умови праці та все призначене для занурення в робочий процес, відсутність належної мотивації, організованого робочого місця та часу призводить до «вигорання» фахівців. Крім того, при переході на цей режим роботи, як правило, втрати у зарплаті становлять до 25%. Віддалені співробітники зазнають ізоляції та втоми від потоку завдань, що реалізуються в «домашньому офісі», за відсутності можливості обговорення варіантів їх вирішення з колегами, велику відповідальність порівняно з роботою в офісі в команді компанії.

Вищевикладені зміни стосуються як бухгалтерського обліку, такі професії бухгалтера, перспектив її розвитку. При підготовці фахівців відповідно до освітнього стандарту в галузі бухгалтерського обліку, формуючи навчальні плани та комплекси, слід враховувати реалії соціально-комунікативного стану суспільства, типи мислення та рівень підготовки молодого покоління, рівень розвитку інформаційних технологій та систем з урахуванням запитів сучасного бізнесу та способів його здійснення. Майбутній спеціаліст у галузі бухгалтерського обліку, крім принципів та правил, способів, прийомів, засобів ведення бухгалтерського обліку, має отримати знання та компетенції щодо якісних сучасних організаційно-технічних та технологічних рішень, пов'язаних з інтернет-технологіями, сучасною ІТ-інфраструктурою, аналітичними платформами, системами комунікацій, засобами ведення віддаленої документації для успішного виконання професійних функцій працівника обліку.

Цифровізація стосується всієї системи інформаційного забезпечення соціально-економічних процесів. Слід зазначити, що значну роль у цій системі грає бухгалтерський облік з його функціоналом збору, обробки та надання економічної інформації про діяльність суб'єктів господарювання. Переосмислення ролі та місця обліку в цифровій економіці набуває особливо значної ролі. Необхідно проведення досліджень щодо зміни змістовних, методологічних та концептуальних засад бухгалтерського обліку під впливом технологічних можливостей цифровізації[6].

Висновки. В умовах сучасного розвитку цифрової економіки майбутнє бухгалтерського обліку набуває особливої актуальності, починаючи з виявлення ролі наукових парадигм у розвитку, збереження його актуальності та створення умов, необхідних для стимулювання використання цифрових інновацій. Питання зміни облікової парадигми залишається дискусійним за умов цифровізації. На наш погляд, при

збереженні «методологічної основи обліку» необхідно розвивати можливості використовуваних методів, забезпечуючи вирішення нових завдань, що охоплюють соціальну відповідальність, екологічну безпеку, стратегію та якість управлінських рішень, що приймаються, формуючи принципи систематизації нових облікових об'єктів нефінансового характеру (соціальна відповідальність, економічна безпека та ін.), відображення їх у системі економічної інформації та передачі зацікавленим стейкхолдерам. Важлива роль приділяється професійній підготовці випускників вузів. Жодна компанія в сучасному економічному просторі не може і не зможе працювати без економістів у галузі бухгалтерського обліку (головного бухгалтера, бухгалтера матеріальної групи чи заробітної плати), яскравих представників «старих професій». Це породжує впевненість високого ступеня затребуваності представників такої «необхідної» професії в найближчому майбутньому, але вже з новими вимогами до професійних якостей фахівця даного напрямку. Все вищевикладене свідчить про високий рівень актуальності бухгалтерського обліку для кожного економічного суб'єкта та національного господарства загалом в умовах його цифровізації, а також про трансформацію професії бухгалтера відповідно до потреб цифрової економіки.

Література:

1. Кузьмінський Ю.А. (2006). Що таке система бухгалтерського обліку? *Бухгалтерський облік і аудит*, 6, 8–11.
2. Бутинець Ф.Ф. (2003). Теорія бухгалтерського обліку: підручник. *Житомир: Рута*, 444.
3. Соколов Я.В. (2000). Основы теории бухгалтерского учета. *М.: Финансы и статистика*, 496.

4. Шигун М.М. (2010). Розвиток теорії та методології моделювання системи бухгалтерського обліку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)». *Київ*. 36.

5. Горбенко В.Т., Лоза Г.І., Мікульонюк І.О. (2008). Положення про підготовку навчальних видань та електронних засобів навчального призначення. *Київ*. 48.

6. Бородкін О.С. (2001). Внутрішньогосподарський (управлінський) облік: концепція і організація. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2, 45–53.

References:

1. Kuzminsky Y.A. (2006). Shcho take systema bukhhalterskoho obliku?[What is an accounting system?] *Accounting and auditing*. no.6, 8–11.(in Ukrainian).

2. Butynets F.F. (2003). Teoriia bukhhalterskoho obliku: pidruchnyk.[Accounting theory: a textbook.] *Zhytomyr: Ruta*.(in Ukrainian).

3. Sokolov Ya.V. (2000). Osnovy teoryy bukhhalterskoho ucheta.[Fundamentals of accounting theory.] *M.: Finance and Statistics*. 496. (in Russian).

4. Shigun M.M. (2010). Rozvytok teorii ta metodolohii modeliuvannia systemy bukhhalterskoho obliku: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ekon. nauk: spets. 08.00.09 «Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt (za vydamy ekonomichnoi diialnosti)».[Development of the theory and methodology of modeling the accounting system: author's ref. dis. for science. degree of Doctor of Economics. Science: special. 08.00.09 "Accounting, analysis and audit (by type of economic activity)".] *Kyiv*.(in Ukrainian).

5. Gorbenko V.T., Loza G.I., Mikulyonok I.O. (2008). Polozhenniapropidhotovkunavchalnykhvydantaelektronnykhzasobivnavchaln

ohopryznachennia. [Regulations on the preparation of educational publications and electronic teaching aids.]Kyiv.(in Ukrainian).

6. Borodkin O.C. (2001).Vnutrishnohospodarskyi (upravlinskyi) oblik: kontsepsiia i orhanizatsiia.[Internal (management) accounting: concept and organization.] *Accounting and auditing*. no 2. 45–53.(in Ukrainian).

DOI 10.26886/2311-4517.2(82)2022.2

УДК 336.74/.76:338.246+338.532](477):339.72

РИЗИКИ ВНАСЛІДОК ПОКРИТТЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ І ДЕФІЦИТУ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ

Ривак О. С., кандидат економічних наук, доцент

Львівський національний університет ім. І.Франка, Україна, Львів

Ненадійність управління економічною системою, дискоординація діяльності економічних та політичних структур, нестабільність і громісткість чинної законодавчої бази, участь у воєнних діях, дефіцит торговельного балансу означають низьку конкурентоспроможність національних товарів на зовнішніх ринках. Перевищення попиту на іноземні товари, а отже, на іноземну валюту, зумовлює стійку девальвацію національної валюти, посилює невигідність зовнішньоекономічних відносин.

Передумовою забезпечення позитивної динаміки розвитку економіки є згортання зовнішньоекономічних відносин задля забезпечення паритету купівельної спроможності національної валюти для підвищення ефективності зовнішньоекономічних відносин, застосування тарифних та нетарифних бар'єрів з метою захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції.

Ключові слова: безпекова сфера, макрофінансова допомога, довготривалий дефіцит бюджету, еволюція кіберзагроз і тероризму, державний борг, ринок праці, інвестиційний клімат, гібридна війна, забруднене довкілля, глобальне потепління, порушення міжнародного права, сеньйораж, стратифікація населення за доходами, експансія іноземного капіталу, галопуюча інфляція, податковий терор, довготривалий дефіцит платіжного балансу, девальвація, кредитні і депозитні ставки, маржа, чиста міжнародна інвестиційна позиція, зміцни чистого багатства країни і світу.

Кандидат економічних наук, доцент Рывак О. С. Риски вследствие финансирования государственного долга и дефицита платежного баланса отдалживаниями / Львовский национальный университет им. И.Франко, Львов, Украина.

Ненадежность управления экономической системой, дискоординация деятельности экономических и политических структур, нестабильность и громоздкость действующей законодательной базы, участие в военных действиях, дефицит торгового баланса обозначают низкую конкурентоспособность национальных товаров на внешних рынках. Превышение спроса на иностранные товары, а значит, на иноземную валюту, обуславливает стойкую девальвацию национальной валюты, усиливает невыгодность внешнеэкономических отношений.

Предпосылкой обеспечения позитивной динамики развития экономики является сворачивание внешнеэкономических отношений для обеспечения паритета покупательной способности национальной валюты для повышения эффективности внешнеэкономических отношений, использование тарифных и нетарифных барьеров с целью защиты внутреннего рынка от недобросовестной конкуренции.

Ключевые слова: сфера безопасности, макрофинансовая помощь, долгосрочный дефицит госбюджета, эволюция киберугроз и терроризма, государственный долг, рынок труда, инвестиционный климат, гибридная война, загрязненная окружающая среда, глобальное потепление, нарушение международного права, сеньйораж, стратификация населения по уровню доходов, экспансия иностранного капитала, галопирующая инфляция, налоговый террор, долгосрочный дефицит платежного баланса, девальвация, кредитные и депозитные ставки, маржа, чистая международная инвестиционная позиция, изменения чистого богатства страны и мира.

PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Ryvak O. S. Risk Due to Coverage of Public Debt and Balance of Payment Deficit By Borrowing / Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine.

Unreliable management of the economic system, incoordination of economic and political structures, instability of the current legal framework, participation in military actions, trade deficit means low competitiveness of domestic goods in foreign markets. The excess of demand for foreign goods, and hence for foreign currency, leads to a steady devaluation of the national currency and exacerbates the disadvantages of foreign economic relations. Prerequisite for ensuring the positive dynamics of economic development is the curtailment of foreign economic relations to ensure the purchasing power parity of the national currency to improve foreign economic relations, tariff and non-tariff bargaining in order to protect the internal market from unfair competition.

Keywords: security, macro-financial assistance, long-term budget deficits, evolution of cyber threats and terrorism, public debt, labor market, investment climate, hybrid war, polluted environment, global warming, violations of international law, seigniorage, stratification population for incomes, expansion of foreign capital, galloping inflation, tax terror, long-term

balance of payments deficit, devaluation, credit and deposit rates, margin, net international investment position, strengthen the net wealth of the country and the world.

Вступ. Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон про зобов'язання у безпековій сфері, яке лежить на його країні: «Вибір незабаром постане між тим, підсісти ще більше на російські вуглеводні, які йдуть гігантськими новими газогонами, або заступитися за Україну і виступити на захист миру і стабільності» [1, с. 1]. В січні 2022 року Борис Джонсон здійснив перший візит в Україну. «Ескалація агресії РФ щодо України стала б політичною, гуманітарною та військовою катастрофою для Росії та всього світу...» – констатував він. Британія надасть Україні 88 млн. фунтів стерлінгів для забезпечення енергетичної незалежності України і розвиток альтернативної енергетики, 1,7 млн. фунтів стерлінгів для військово-морського флоту України, будівництва сучасних українських військово-морських баз, пакет допомоги в сфері безпеки і озброєння. Транспортні літаки ВВС Її Величності доставили в Україну тисячі сучасних протитанкових ракет. Крім коштів для МВФ України, Великобританія надасть ще майже 2 млрд. фунтів стерлінгів на реалізацію конкретних і взаємовигідних спільних з Україною проектів [2].

Франція надасть Україні 1.2 млрд. євро макрофінансової допомоги для очищення питної води в Маріуполі й реконструкції водоканалу у Попасній на Луганщині. Париж пообіцяв забезпечити нашу залізницю 130 сучасними електровозами і передати українським рятувальникам 370 одиниць пожежної техніки на 300 млн. євро [2]. Нідерланди ухвалили рішення надати 31 млн. євро на поточні потреби ЗСУ в межах Європейського фонду миру. Європа в партнерстві із США працює над великим пакетом санкцій щодо РФ. Нідерланди пропонують Україні допомогу в протидії кібернападам. [3, с. 2]. Рада міністрів Республіки

Польща схвалила рішення міністра оборони Маріуша Блащак про надання допомоги Україні – найсучасніших переносних зенітно-ракетних комплексів Piogun [4, с. 1].

В 2021 році США вивели свої війська із Афганістану після прийняття рішення президентом Джоозефом Байденом про завершення епохи крупних воєнних операцій по зміні інших країн, очевидно, з огляду на дефіцит бюджету США 2021-го, який за оцінкою становить 1,8 трл. дол. США, що дорівнює усьому бюджету США 21-річної давності. Видання The New York Times в своїй редакційній статті нагадує: «Доктрина Байдена розглядає Китай як екзистенціального конкурента США. Росію – як руйнатора, Іран і Північну Корею – як ядерний розсадник, постійну еволюцію кіберзагроз і тероризму, що поширюється далеко за межі Афганістану». В економічній повістці йде боротьба між транснаціональними компаніями і банкірами, що проявляється у постійній «гойдалці» із криптовалютою [5, с. 4].

Під час другої з початку 2022-го року розмови Президента України Володимира Зеленського і Президента США Джоозефа Байдена глави двох держав обговорили дипломатичні зусилля з деескалації ситуації на тлі нарощування російських військ на кордоні з Україною. Джоозеф Байден підтвердив готовність США разом із союзниками та партнерами рішуче відреагувати в разі вторгнення РФ в Україну. Він зазначив, що протягом останнього року США надали Україні понад пів мільярда доларів на розвиток та гуманітарну допомогу, вивчають додаткову макроекономічну підтримку, щоб допомогти економіці України в умовах тиску, спричиненого військовою ескалацією з боку РФ і висловив підтримку мирного врегулювання ситуації на Донбасі шляхом переговорів у Норманському форматі [6, с. 1].

Влада Канади планує вдвічі збільшити кількість персоналу навчальної місії UNIFIER (до 400 вояків). Місію спрямовано на

збільшення обороноздатності ЗСУ шляхом обміну досвідом і спільних військових навчань. Канадські військові перебувають в Україні як радники та консультанти. Розширення місії обійдеться у приблизно 280 млн. дол. США. Україна отримає нелетальну зброю, розвідувальні дані й допомогу в боротьбі з кібератаками. Канада надає до 50 млн. дол. на гуманітарну допомогу Україні та підтримку в розвитку. Це додатково до кредиту 20 млн. доларів, оголошеного в другій половині січня 2022 року [7, с. 1]. 73 млн. євро спрямовує Данія на реалізацію спільних інвестиційних проєктів в Україні (за наступною фазою Данської програми європейського сусідства DANEP на 2022-2026 роки) [8, с. 1].

2671,83 млрд. грн., або 97,95 млрд дол. США становив на кінець грудня 2021 року сукупний державний та гарантований державою борг України [9, с. 1] (48,98% від ВВП в доларовому еквіваленті). 200 млрд. дол. США досяг в 2021-му році ВВП України, у 2013-му – 183 млрд. дол. США [11, с. 1]. В 2021 році офіційний курс гривні (середній за період) до долара США становив 27,29 грн/дол. США, у 2013 році – 7.993 грн/дол. США [11].

Упродовж 1996-2008 років гривня *девальвувала* відносно англійського фунта стерлінгів в 3,54 раза, (упродовж 2008-2021 – в 3,88 разів), відносно долара США – в 2,88, разів (в 5,18 разів), відносно канадського долара – в 3,68 разів (в 4,41 разів), відносно євро /до 1999 року – еку/ – в 3,32 рази (в 4,19 разів), відносно польського злотого – в 3,22 рази (в 3,23 разів), відносно сингапурського долара – в 2,87 разів (в 5,47 разів), відносно японської єни – в 3,05 разів (в 4,84 рази), відносно СПЗ /до липня 2000 року СДР/ – в 3,13 разів (в 4,68 разів), відносно турецької ліри за 2008-2021 роки гривня ревальвувала на 25,30% (на 31,26%), відносно російського рубля упродовж 1996-2008 років гривня ревальвувала на 41,06% (упродовж 2008-2021 - девальвувала на 75,36%) [11].

Павло Куц, автор фундаментальної статті для «Урядового кур'єра» звернув увагу, що недавно російський пропагандист і «воєнкор» Юрій Котенок запропонував ще один радикальний спосіб змусити людей забути Україну. На його геть збочену думку, жителям окупованих територій Донбасу потрібно спеціальним законом заборонити з ностальгією згадувати мирне життя, бо через це вони негативно реагують на реалії «русского мира». «Оце розчарування, постійна ностальгія за ситим тихим життям, коли не стріляють, коли можна вільно пересуватися, брати кредити, настільки переважає, що люди перестали відчувати реальність і ніколи вже не буде тієї України», – тлумачить він свою позицію. Жорстоко? Але ж погодьтеся, нарешті чесно і відверто. Бо «брати» ще в 2014-му добре знали, що окупований ними Донбас ніколи не буде в складі РФ. Окупанти прагнули лише, аби місцеві люди, перетворені на гарматне м'ясо, з російськими паспортами російською зброєю воювали проти України. І щоб вони назавжди забули про нормальне мирне життя, звикаючи до воєнного лихоліття, яке приніс зловісний «русский мир» [12, с. 3].

В широкий публічний доступ потрапило рішення районного суду міста Ростова-на-Дону в якому яскраво висвітлено присутність на території України регулярних військових підрозділів РФ і заодно гнітючий економічний стан ОРДЛО, які перебувають під повним контролем Росії. Судовий документ підтвердив, що постачання продуктів харчування, як і пального, боєприпасів та техніки з РФ для російських військовослужбовців, які «перебувають на постійному чергуванні на території самопроголошених Донецької і Луганської народних республік» відбувалося за стабільним графіком – раз на два тижні. «Колона формувалася більш ніж із 70 автомобілів вантажопідйомністю близько 40 тонн і загальним обсягом понад 1300 тонн. В асортимент продовольства входили борошно, консерви, свіжі овочі. Сумарна вартість харчів за одну

поставку становила 130 млн. рублів (48 мільйонів гривень)». Експерти, взявши до уваги норми добового загальновійськового пайка солдата термінової служби, визначили, що в 2019 році, який фігурує в цій справі, на Донбасі було приблизно 30 тисяч осіб, а якщо частину поставок не спрямовували на склади і не роздавали як гуманітарну допомогу, то контингент військовослужбовців РФ сягнув понад 50 тисяч.

За повідомленням Павла Куца лідери окупаційної адміністрації на папері марять про різке зростання промислового та сільськогосподарського виробництва на наступні два роки майже на 70% та збільшення зарплати у 2,3 рази. Теперішній рівень середньої зарплати працівників сільськогосподарських підприємств в ОРДЛО – 258 дол. США (19 тисяч російських рублів); в РФ – 483 дол. США (35,5); в Україні – 528 дол. США (14,2 тисячі гривень). І черговий Указ глави РФ №657 про спрощення доступу товарів з ОРДЛО до російської системи держзакупівель у Донецьку та Луганську. З 2014-го сировина для металургійних підприємств на окуповані території безперешкодно надходила з РФ повз митниці, тощо, і так само без офіційного оформлення метал везли в зворотньому напрямку. На восьмому році від 2014-го року втрачене мирне і цілком благополучне життя. У листопаді 2021-го на колись потужному Алчевському металургійному комбінаті прокатили 10 тисяч тонн товстого листа, 2013-го – 367 тис.тонн прокату. Восени 2021-го на Макіївському металургійному комбінаті працювали трохи більш як 1,5 тис. робітників, а перед війною – понад 7 тис. осіб. На шахті «Щегловська-Глибока» за штатом потрібно не менш як 1,5 тис. гірників, а на сьогодні – 736. Проте керівники підприємства запланували на 2022 рік збільшити добовий видобуток палива із теперішніх 600 тонн до 1700 тонн. [13, с. 3].

За офіційними даними «міністерства економічного розвитку ДНР» за період січень-жовтень 2021-го на обліку в місцевих центрах зайнятості

перебувало 31,1 тис. осіб. За окреслений період від працедавців надійшла понад 51 тисяча заявок. Не дочекавшись обіцяних і сподіваних 2014-го російських зарплат і пенсій значна частина потенційних заробітчан спокусившись на щедрі обіцянки російської сторони вирушили на заробітки кудись аж за Урал. «Росія всього-на-всього жорстоко використовує загарбану територію Донбасу та її людей для власних геополітичних та інших інтересів, а теперішній «русский мир» для нас став страшнішим за будь-яку війну!» - вважає житель Горлівки.

Суд в російському Ростові покарав громадянина РФ п'ятьма роками в колонії за сприяння хабарництву, що поставило під загрозу постачання харчування російських військовослужбовців на території самопроголошених Донецької і Луганської народних республік [13, с. 3].

В початку жовтня 2021 року Президент Ізраїлю здійснив свій перший візит на посаді глави Ізраїлю саме в Україну. Під час зустрічі Президент України Володимир Зеленський відзначив, що після набуття чинності Угоди про вільну торгівлю від 01.01.2021 між двома країнами зростають обсяги торгівлі товарами, вперше з початку пандемії, проте, глава України зазначив, що обсяги прямих ізраїльських інвестицій в Україну на сьогодні не відповідають двосторонньому потенціалу [14, с. 2]. Однак, для збільшення прямих іноземних інвестицій в країну, передусім уряд зобов'язаний забезпечити сприятливий інвестиційний клімат, як для приватного сектора вітчизняної економіки, так і для державного, рівні умови ведення підприємницької діяльності для вітчизняних і іноземних підприємств незалежно від форм власності.

Глава України переконаний, що «нові технології, інновації, кібербезпека, охорона здоров'я, фармацевтика, космічні програми, банківська справа й фінанси, будівництво, сільське господарство – лише окремі перспективні галузі для розвитку інвестиційної співпраці між Україною та Ізраїлем [14, с. 2]. Проте, для продуктивної співпраці в

окремих сферах діяльності необхідно посилити захист корисної інтелектуальної власності, а також забезпечити позитивну динаміку розвитку економіки України. Вдосконалити фіскальну і митну політику держави для (1) збільшення внутрішніх приватних інвестиційних видатків, (2) збільшення внутрішніх видатків споживачів; (3) *зменшення тіньового сектора економіки*, (4) припинення втечі капіталу за кордон, (5) припинення еміграції найпродуктивнішої частини населення з метою заробітків чи остаточного переселення внаслідок посилення розшарування населення країни за доходами, (6) вдосконалити фіскальну та митну політику, (7) зменшення рівня інфляції, яка є вагомою причиною девальвації гривні, (8) підвищення рівня зайнятості, (9) досягнення природного обсягу виробництва та (10) зміцнення гривні хоча б до рівня середнього офіційного курсу щодо основних торговельних партнерів 2008-го року, в якому загострилась світова економічна криза, оскільки забезпечення паритету купівельної спроможності національної валюти – необхідна передумова ефективних зовнішньоекономічних відносин.

Іцках Герцог погодився, що нинішній візит і переговори сприятимуть зміцненню, поглибленню, вдосконаленню, процвітанню партнерства між Україною та Ізраїлем, зокрема у галузях сільського господарства, енергетики, технологій, науки, охорони здоров'я, туризму, а також, резюмував, що глобальна пандемія коронавірусу довела, що жодна країна не може існувати сама по собі. Що партнерство між країнами не лише відповідає інтересам і потребам кожної держави, а й лежить в основі їх здатності забезпечувати своїм громадянам гідне життя і добробут [14, с. 2].

Виклад основного матеріалу. З 5 по 15 листопада Держсекретар Ентоні Блінкен зробив не менше п'яти заяв про те, що Росія може розпочати вторгнення в Україну. Радник очільника Офісу Президента

Олексій Арестович повідомив «Вестям», що на кордоні дійсно стоїть сотисячне російське військо, а згідно заяв ДУРМО, мова йде про 114 тис. особового складу, включаючи Крим і окуповані території. І ми знаходимось в небезпечній фазі, враховуючи енергетичний шантаж і штучно створену кризу з мігрантами, що може бути перенесено на нас» [15, с. 5]. Політичний експерт Олександр Кочетков зауважує: «З однієї сторони, ми рухаємся в сторону євроатлантичних цінностей. З іншої – потребуємо закупівлі електроенергії. Влада, у якій закінчились гроші, зараз намагається знайти електроенергію в Білорусії, а вугілля – закупити або на непідконтрольних територіях, або в РФ, напівконтрабандним шляхом. Ні до чого доброго цей шпагат нас не доведе [15, с. 5].

Якщо упродовж 2021 року українська гривня зміцнилась на 0,7% відносно білоруського рубля внаслідок штучно створеної нестабільності в Білорусі, то пред'явлений попит на білоруський рубль внаслідок експорту українською стороною білоруської електроенергії знизив би курс гривні відносно білоруського рубля. Білорусь є країною, яка не здійснювала курс на євроатлантичну інтеграцію. В 2017 році гривня знецінилась відносно білоруського рубля на 4,9% до попереднього року, в 2018-му – зміцнилась на 3,02%, в 2019-му – зміцнилась на 7,53%, в 2020-му – зміцнилась на 10,45%, в 2021-му зміцнилась на 2,8%, у січні 2022 р. до попереднього місяця знецінилась на 0,74% [11] в основному внаслідок кон'юнктурних (короткострокових) факторів. Закупівля ж в РФ вугілля, після того як російські вчені підтвердили факт знищення території Донбасу російською стороною токсичними відходами хімічної промисловості в т.ч. в залитих шахтах, а також безпрецедентне замінування підконтрольних РФ територій, використання заборонених міжнародними договорами видів зброї проти української сторони є безглуздою.

Один із відомих у світі журнал «National Geographic», офіційне видання Національного географічного товариства США назвав Маріуполь одним з найбрудніших міст України, а його повітря – одним з найбрудніших у Європі. У статті для «Урядового кур'єра» під назвою «В українській зоні бойових дій триває чергова битва – за чисте повітря» Павло Куц порушує кілька болючих тем: гібридна війна, забруднене довкілля і надбагаті власники металургійних велетів. Два підприємства компанії «Метінвест» - МК «Азовсталь» (1933-го доменна піч №1 зварила перший чавун на металургійному комбінаті «Азовсталь») і ММК імені Ілліча (початок виробництва датовано 1897 роком, коли видав першу продукцію змонтований трубний цех Нікополь-Маріупольського гірничо-металургійного товариства) – найбільші джерела шкідливих викидів, реальна загроза для повітря та усього довкілля міста з боку потужної металургійної промисловості.

Ініційований місцевими екологічними активістами цього приморського курортного міста, з прифронтовим статусом і черговими загрозливими маневрами сусідів поблизу кордону, моніторинг повітря підтвердив, що рівень його забруднення в десятки разів перевищує рекомендований показник Всесвітньої організації охорони здоров'я, а дослідження зразків ґрунту, проведеного кілька років тому експертами показало наявність цинку, ртуті, хрому, миш'яку, свинцю, кадмію та інших токсичних речовин. Забрудненість довкілля Маріуполя значною мірою залежить від прифронтового розміщення, контрабанди і тимчасової окупації Російською Федерацією [16, с. 3].

Надбагатим власникам металургійних велетів за умови несприятливого інвестиційного клімату, зубожіння населення країни, яке змушене проїдати те що було заощаджене раніше, або ж погрянути в боргах, можна рекомендувати все ж здійснити диверсифікацію капіталу на території України, згорнути виробництво металургійної промисловості

до потреб країни, резидентами якої вони є, протидіяти експансіоністській політиці іноземного капіталу.

На кліматичному саміті COP26 у Глазго 40 країн, серед яких Україна, погодилися поступово відмовитися від використання викопного вугілля. Компанії, що володіють 40% світових активів, зобов'язалися утримувати глобальне потепління нижче $1,5^{\circ}$ C. Понад 100 країн погодилися із планом президента США Джо Байдена про скорочення викидів метану на 30% до 2030 року. Проте, прогнози експертів про те, що саме подальші зміни температурного режиму можуть призвести до переходу 75% території України в зону ризикованого землеробства є напівправдою [17, с. 4].

Служба безпеки України передала міністерству оборони партію озброєння загальною вагою 500 тонн на 1 млрд. грн, яке вилучила під час спецоперацій і відкрила по даному факту кримінальну справу. Проте, хоча міністерство оборони погодилося прийняти вилучене озброєння на баланс, суд і уряд санкціонували передачу. Передане Міноборони озброєння включає: (1) озброєння (гранатомети); (2) боєприпаси (міни і вистріли до гранатометів); (3) вибухові речовини (тротил); (4) 36 ракет 5B27Д (входять до складу ЗРК «Печора») і супутнє обладнання до них; (5) складові до вогнестрільної нарізної зброї; (6) двигуни і комплектуючі до авіаційної техніки (гвинтокрилам Ми-24, літаків типу Су і МиГ); (7) комплектуючі до бронетанкової техніки (БМП, БРДМ, БТР, танків), зенітно-ракетних комплексів і систем залпового вогню; (8) фосфорні соляні кислоти. «Російські державні компанії використовували територію України для транзиту товарів військового призначення і з невизначеною метою нагромаджували їх на нашій території під виглядом майна загального використання» - роз'яснили правоохоронці. А тому СБУ відкрила по вказаному факту кримінальну справу [18, с. 2].

Олександр Мусієнко, директор Центру військово-правових досліджень слушно зауважив, що Росія, яку на сході серйозно підтискає Китай, щоб позбутися бодай частини економічних санкцій за її агресивну політику, буде змушена домовитись із Заходом. Росія в ультимативному тоні говорить про неможливість нашого вступу у НАТО. А чому ми не згадуємо про Будапештський меморандум і зобов'язання (у тому числі – Російської Федерації) гарантувати нам безпеку і територіальну цілісність? Ці зобов'язання Росія кричуще порушила! Чому не згадуємо про комплекс Гельсинських угод 1975 року – їх Росія так само порушила і розтоплата?! Нам насправді є чим відповісти Росії [19, с. 3].

Російський політолог Леонід Гозман слушно вважає, що запобігти війні в Україні можна жорсткими санкціями. «Слабка економіка й зниження рівня життя людей не зупинять Путіна, але санкції проти його найближчих друзів будуть ефективнішими» – наголошує він. На його переконання справжня загроза для Росії не НАТО, а демократія в Україні, Молдові й Білорусі [20, с. 2]. Як відомо завдяки послаблення економік країн пострадянського простору РФ вдавалось отримувати тимчасові вигоди.

Представник України при ЄС Всеволод Ченцов вказав, що Росія, стягуючи до українського кордону військо та зброю, що у міжнародному праві називається «загроза застосування сили», порушує Статут ООН. «Ця ситуація навіть без подальшого військового нападу має стати предметом для розгляду в ООН, і Росія вже має «платити за розхитування безпеки в Європі» - констатував дипломат.

Французька політолог, професор школи міжнародних відносин (Париж) Марі Мендрас слушно зауважила, що коли «воєнізована корумпована групка людей» віддає накази, не пояснюючи, як було ухвалене рішення, - «це дуже загрозово не лише для України, а й для самої Росії». «І нинішня ситуація продемонструвала вразливість

путінського режиму і здатність країн – членів ЄС і НАТО об'єднуватися у складній ситуації» – вважає політолог [20, с. 2].

Україна тісно співпрацює з Європейським банком, з яким загалом підписано угод на 7 мільярдів доларів (3,5% ВВП 2021-го року), повідомляє Укрінформ. Сукупний і гарантований державою борг України нині трохи перевищує 90 млрд. дол. США, і уряд має чітку стратегію змінити його структуру задля збільшення частки внутрішніх запозичень і зменшення частки зовнішніх – повідомив глава уряду Денис Шмигаль учасникам Київського міжнародного економічного форуму, який всьоме зібрав світових економістів, впливових бізнесменів, представників українського істеблішменту й авторитетніших економічних експертів в початку жовтня 2021-го [21, с. 2]. Такий підхід частково міг би вирішити проблему боргової залежності держави і країни, однак, бюджетно-податкова і митна система потребують кардинального вдосконалення. Триває вирішення боргової залежності держави за рахунок сеньоражу, яке є неприпустимим. Натомість, за повідомленням очільника уряду «ми виконали торішній бюджет, скорочуємо дефіцит бюджету цього року (2021-го) і на наступний (2022-й), адже це ключові макропоказники. Відбувається постійна плідна комунікація з Міжнародним валютним фондом. Улітку цього року Верховна Рада ухвалила 12 законопроектів, передбачених меморандумом з МВФ. А роботи з підготовки програми stand by мають завершитися буквально днями» [21, с. 2]. Як підтверджує світовий і вітчизняний досвід, така законотворчість користі не принесе, і реальний ВВП нашої країни до кінця року не зросте на 4%, а внаслідок знецінення гривні до основних світових валют, виконання зобов'язань для отримання фінансування держпроектів подорожчає. Мова йде і про ті 13 мільярдів доларів кредитів від Світового банку, 10 з яких уже вибрано, і про ті 7 мільярдів доларів від Європейського інвестиційного банку, з якими підписано угоду на вищезазначену суму.

На думку очільника українського уряду, для ефективного протистояння сучасним викликам і подальшого розвитку економіки надважливий якісний діалог держави й бізнесу [21, с. 2], проте, окрім сторони роботодавців та сторони органів виконавчої влади відповідно до законів України «Про колективні договори і угоди», «Про соціальний діалог в Україні» важливу роль у формуванні і здійсненні економічної політики держави можуть і повинні відіграти всеукраїнські об'єднання професійних спілок. З дня набрання чинності Генеральної угоди про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2019-2021 роки від 14 травня 2019 року втратила чинність Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016-2017 роки, основоположні зобов'язання якої не виконані, а саме, зобов'язання щодо вдосконалення податкової системи, щодо дотримання правових норм Міжнародної організації праці тощо. Для успішного виконання Генеральної угоди необхідною є тісна трьохстороння співпраця роботодавців, об'єднань профспілок і Кабінету Міністрів України.

У вересні 2021 року 137 народним депутатам дев'ятого скликання була здійснена виплата компенсації для оренди житла або найму готельного номера у розмірі 3029000 гривень – повідомлено на сайті Верховної Ради України. Найбільшу суму компенсації за житло отримав член депутатської групи «Партія «За майбутнє» Ігор Гузь – 59,5 тис. грн. За березень-серпень 2021-го нардепам загалом виплатили близько 18 млн. грн. компенсації на житло. В серпні найбільше отримав нардеп Муса Магомедов – 187,8 тис. грн. [22, с. 2].

В січні-вересні 2021-го середньомісячна заробітна плата штатних працівників України складала 13604 грн, в Києві – 19811 грн, в Донецькій області – 14611 грн, в Київській області – 13862 грн, в Закарпатській –

13482 грн, Дніпропетровській – 13414 грн, Миколаївській – 13356 грн. найнижча середньомісячна зарплата в Кіровоградській області – 10882 грн, в Чернівецькій – 10857 грн. В вересні середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, закладів, організацій України становила 14239 грн (18,7% до відповідного періоду 2020 року). Упродовж року реальна заробітна плата зросла на 6,9% [23, с. 2]. З 1 січня 2022 року відповідно до статті 7 Закону України від 02.12.2021 №1928-IX «Про Державний бюджет України на 2022 рік» встановлено прожитковий мінімум для працездатних осіб у сумі 2481 грн. [24].

На переконання прем'єр-міністра України, для успіху антикорупційної реформи необхідно реформувати систему фіскальних і контролюючих органів, зокрема створення бюро економічної безпеки, а податкова міліція та інші органи, на адресу яких завжди лунало чимало звинувачень і нарікань від бізнесу мають відійти в минуле [21, с. 2]. Однак обов'язок уряду не безпідставне звільнення від службових обов'язків найкваліфікованіших кадрів податкової міліції і створення нового інституту щодо забезпечення економічної безпеки, а вдосконалення бюджетно-податкового і митного законодавства, викладеного лаконічно, його стабільність, впорядкованість, зниження середньої податкової ставки на підприємницький сектор економіки не вище 1/3 від його доходу, зниження ставки ПДВ і акцизів, що дасть можливість забезпечити необхідні соціальні стандарти, і виведення економіки з тіні.

Євросоюз виділив Україні другий транш макрофінансової допомоги в сумі 600 млн. євро в жовтні 2021-го, мовиться в повідомленні Єврокомісії. «Це другий і останній транш Україні після першої виплати 600 млн. євро в грудні 2020 року. Завдяки цій виплаті сума кредитів України в межах її багаточисленних програм макрофінансової допомоги досягла 4,4 млрд. євро», - повідомили в ЄК. Виконавчий віце-президент

Єврокомісії з економічних питань Валдіс Домбровські заявив, що Україна приклала значних зусилль для виконання умов програми, а також досягла значного прогресу з Міжнародним валютним фондом». На думку віце-президента Єврокомісії, надаючи фінансову і технічну підтримку, ЄС «допомагає покращити рівень життя українців». Виплату другого траншу прив'язали до виконання восьми конкретних заходів, зазначених в меморандумі, зокрема, зміни в галузі управління державними фінансами, боротьба із корупцією, покращення ділового середовища, управління державними фінансами, реформування Вищої кваліфікаційної комісії суддів і Вищої ради правосуддя [25, с. 2].

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль обговорив із віце-президентом Європейського банку реконструкції та розвитку з питань банківської діяльності Аленом Пію та віце-президентом Європейського банку реконструкції та розвитку з питань політики та партнерства Марком Боуменом питання (1) розвитку в Україні інфраструктури фондового ринку, (2) посилення банківського сектору й (3) реалізації проєктів з енергоефективності. «Ми зацікавлені в інвестиціях і посиленні банківського сектору. Бачимо й розуміємо запит бізнесу на доступний і якісний кредитний фінансовий ресурс. Тож уряд приділятиме особливу увагу цьому питанню», - цитує департамент комунікацій Секретаріату КМУ слова Дениса Шмигаля [26, с. 2]. Проте, несприятливий інвестиційний клімат, галопуюча інфляція, знецінення нацвалюти – неспівставимі з розвитком фондового ринку. Діяльність банківської системи країни є неефективною.

Сторони обговорили продовження співпраці в галузі інфраструктури з використанням механізму концесії. За словами Прем'єр-міністра, в Україні готують до реалізації перший проєкт концесійного автобану. Попереду в уряді плани будівництва ще шести таких доріг. Спільно з партнерами в Україні створено фонд

енергоефективності, який працює з об'єднаннями багатоквартирних житлових будинків щодо угод утеплення будинків. З приводу цього напрацьовуємо програму співпраці з муніципалітетами – запевнив поважних гостей прем'єр-міністр [26, с. 2]. Інфляція, девальвація є індикаторами невігідності для країни використання позик від ЄБРР на реалізацію вищезазначених проектів.

У ЄБРР зазначили, що банк і надалі планує інвестувати в Україну, продовжувати співпрацю з чинних проектів і долучатися до нових напрямів [26, с. 2], що, очевидно, вигідно стороні Євросоюзу, однак, за умови безумовного знецінення гривні відносно євро та інших світових валют, для України такі проекти становитимуть загрозу подальшої експансії іноземного капіталу, подальшого виведення за межі України факторних доходів, зниження показників ефективності використання економічних ресурсів країни, зменшення чисельності населення. Дорожня карта з розвитку ринку капіталів в Україні вимагає стабілізації економіки країни.

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль і керуючий директор, виконавчий віце-президент міжнародної фінансової корпорації (МФК) Махтар Діон в листопаді 2021 року обговорили в онлайн-режимі співпрацю в галузі інфраструктури й енергетики, розвитку регіонів і ринку капіталів. За словами прем'єра, Україна прагне розвивати механізм державно-приватного партнерства в галузі відновлення інфраструктури. Він зазначив, що МФК – перша міжнародна фінансова установа, яка підписала угоду про входження до капіталу українського банку з державною часткою і стане акціонером Укргазбанку. Україна зацікавлена розвивати державно-приватне партнерство з МФК у відновленні систем зрошування шляхом залучення інвесторів у розвиток проектів у галузі іригації. «Розраховуємо на подальше розширення прямого фінансування МФК місцевих органів влади, зокрема в залученні інвестицій до галузі

сортування й переробки твердих побутових відходів у містах України», - підкреслив прем'єр-міністр [27]. Довготривала експансіоністська політика уряду країни спричиняє експансію іноземного капіталу з усіма негативними наслідками як для учасників таких проєктів, так і для тих хто не причетний до їхньої реалізації. Недогляди в проєктуванні, будівельних роботах, що спричиняють тепер і в майбутньому доцільність реалізації таких проєктів на території нашої країни, навіть за умови передбаченої в договорі відповідальності, ніяк не компенсують негативні побічні ефекти.

У зверненні до учасників форуму «Інтеграція України до ENTSO-E: за крок до енергетичної незалежності», що відбувся в початку жовтня 2021-го року в межах 23-го Саміту Україна-ЕС, Прем'єр-міністр Денис Шмигаль виділив п'ять очікуваних результатів такої інтеграції (1) енергетична незалежність і безпека; (2) прозорість і демократизація; (3) експортні можливості; (4) декарбонізація; (5) оновлення застарілої інфраструктури і розвиток нових технологій, зокрема збереження енергії. Для оновлення застарілої інфраструктури і модернізації Укргідроенерго (кошторис перевищує 200 млн. дол. США) з приводу чого цього року Україна зі Світовим банком успішно провела переговори з модернізаційного проєкту, яким передбачено встановлення систем акумулювання електроенергії. Він також повідомив, що Україна впевнено рухається до інтеграції з європейською енергомережею [28, с. 2].

По завершенні саміту міністрів енергетики країн G20, в серпні 2021-го, в їхньому комюніке йдеться про фінансування для реалізації проєктів по «0-вому» варіанту по 100 млрд. дол. щорічно. Наші ж пропозиції, про наведення порядку в управлінні, економіці тощо, можна і необхідно реалізувати самотужки. В комюніке енергетиків G20 нічого не згадується про водень.

Олександр Мороз, Голова ВРУ II і V скликань і Віталій Скларов, міністр енергетики та електрифікації УРСР (України) (1982-1993 рр.),

академік Інженерної академії наук України звернули увагу на те, що «треба відверто визнати, що всі без винятку структурні зміни в системі управління енергетичною галуззю абсолютно негативні, щоб не сказати – безглузді. А бездумне підпорядкування національного диспетчерського центру (УКРЕНЕРГО – серцевини управління галуззю) міністерству фінансів (?!), атомних і гідроелектричних станцій – Кабінету Міністрів, межує з відвертим шкідництвом. Такою структурою може бути лише Міненерго з поверненням йому властивих прав і відповідної структури. Унаслідок всіх цих «заходів» і, особливо, безглуздої кадрової політики, коли практично всі спеціалісти високої кваліфікації і вищого рівня відповідальності послідовно замінювались на людей, що не мають жодного стосунку до енергетики, не мають досвіду і знань, на основі яких цей досвід можна надбати. Чиниться свідомо, цілеспрямована деградація енергетики. Як наслідок, наша держава впритул наблизилася до стану країни – місяця збуту (!) чужої електроенергії».

Жодної необхідності в синхронній роботі із Заходом і Сходом немає, тим паче, що нас послідовно і цинічно в минулі роки перетворювали на зручний (не для нас) ринок збуту з необхідними потужностями для регулювання, виділяючи кошти лише на ГЕС і АЕС. Нас садили на «електричну голку», встановлюючи нам тарифи, ціни, технічні умови і вимоги. Спеціалісти не дарма вважають, що від електричної голки до електричного стільця всього один крок [29, с. 4]. За розрахунками вітчизняних фахівців електроенергія від АЕС є найдорожчою і не окуповується. До того ж, за твердженням міністра аграрної політики і продовольства України Романа Лещенка «глобальні зміни клімату обертаються великими загрозами для сільського господарства. Знижується продуктивність праці, втрачають стійкість екосистеми, погіршується якість життя. 75% викидів CO₂ дають підприємства енергетики, транспорту та ЖКГ. За інформацією

національного кадастру антропогенних викидів парникових газів, за 2019 рік частка метану у структурі викидів становить 21%. Вони посідають друге місце після викидів CO₂. Найбільше викидів метану дає енергетика (процес видобутку), експортування, транспортування, зберігання, розподіл та споживання нафти і природного газу й вугілля [17, с. 4].

В інтерв'ю для «Урядового кур'єра» Голова правління АТ «Чернівгаз» Віктор Горда повідомив, що виконання необхідних робіт щодо технічного самообслуговування газорозподільчих мереж для забезпечення безаварійного використання (із 2015 року оператори ГРМ не продають газ) залежить від тарифів на розподіл газу. Тарифи розглядає і затверджує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг за принципом покриття витрат, необхідних для утримання мереж. Газорозподільні мережі рік у рік старіють. У населених пунктах, газифікованих після 2009 року, якщо відкрити мережу, то труба із тріснутими швами. Ці мережі люди будували за власні кошти. За документами не відомо, хто їх будував. Проектували Тернопільські фірми, а приймали в експлуатацію кіровоградські. Такий безлад пов'язаний із постійними змінами операторів з обслуговування мереж. Нинішніх інвестицій не вистачає на латання дірок. Система газорозподілу услід за системою теплопостачання просто вийде з ладу. Занедбання інфраструктури центрального теплопостачання призвело до того, що послуга вже неможлива. Так само може статися і з газом, коли послуга доставки газу стане технічно неможливою ні за нинішнім тарифом, ні за вищим [30, с. 5]. Основна причина – галопуюча інфляція, яка знецінює амортизаційні відрахування підприємств, непомірно високий податковий тиск, безпрецедентна нестабільність і громіздкість податкового і митного законодавства.

Натомість, «Текст «антиолігархічного» законопроекту, блукаючи по кабінетах Верховної Ради і уряду, перетворився до невпізнання. В результаті олігархи заплатять на 40-60% ренти менше, а от українцям варто готуватись до підвищення цін на продукти харчування і зв'язок. А бізнесу – до тотальних перевірок. Підвищення акцизів, нові податки на землю і податковий терор. Все це чекатиме простих українців, а також малий і середній бізнес з прийняттям так званого «антиолігархічного» законопроекту» [31, с. 6] та податкового закону, який загалом збільшує ренту, тобто плату за використання природних ресурсів.

Згідно офіційного щорічного Послання Президента України Верховній Раді України про внутрішнє і зовнішнє становище України середня ставка кредитів для малого та середнього бізнесу 9,7%. За програмою «Доступні кредити 5-7-9%» український малий та середній бізнес отримав понад 70 мільярдів гривень, створив тисячі нових робочих місць [32, с. 2-3]. Згідно прийнятої Постанови від 02 грудня 2021 року № 1262 «Про надання державних гарантій на портфельній основі у 2021 році» Кабінет Міністрів України постановив надати у 2021 році державні гарантії для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, наданих суб'єктам господарювання мікропідприємства, малого та/або середнього підприємництва – резидентам України, у межах обсягів, визначених у додатку до цієї Постанови, загальний граничний обсяг яких становить понад 8 млрд. гривень [33, с. 7].

Висновки. В умовах загострення економічної кризи в країні такі тимчасові заходи щодо вдосконалення інвестиційного клімату зовсім недоречні і некорисні, оскільки довготривалий дефіцит державного бюджету і платіжного балансу нагнітатимуть інфляцію і девальвацію. 20 січня 2022 року Правлінням НБУ було ухвалене рішення щодо підвищення ключової (облікової) ставки до 10% річних. Згідно прогнозу

НБУ у 2022 році і зростання економіки пришвидшиться до 3,4%, інфляція сповільниться до 7,7% та повернеться до цілі 5% у 2023 році. [34]. Проте, світова практика країн з успішною економікою підтверджує, що облікова ставка, як і рівень інфляції не можуть бути знижені за умови довгострокового подвійного дефіциту державного бюджету і дефіциту платіжного балансу, без удосконалення бюджетно-податкової і митної політики. Згідно інформації НБУ в 2021 р. поточний рахунок платіжного балансу зведено з дефіцитом 1,1% ВВП. Унаслідок погравлення внутрішнього попиту (як споживчого, так і інвестиційного) надалі від'ємне сальдо розшириться – до 3,3% ВВП у 2022 році та до 3,3-3,5% ВВП у наступні роки [34]. Зростаючий попит на іноземну валюту знецінить гривню.

За повідомленням українських банків у вересні 2021 року ними видано 943 іпотечних кредитів на загальну суму 812 млн. грн. Про видачу нової іпотеки у вересні поінформували 22 фінустанови. Загалом за 9-ть місяців 2021 року видано понад 7,5 тис. іпотечних кредитів на загальну суму майже 6,1 млрд. грн. Відповідно до січня-вересня 2020 року іпотечне кредитування збільшилось у 2,7 раза в грошовому вимірі. 86% від обсягу усіх виданих іпотечних кредитів – кредити на купівлю житла на вторинному ринку нерухомості. Середня сума договору у вересні становила 861,1 тис. грн. Середня ефективна ставка іпотечного кредиту становила у вересні 15,4% на первинному і 13,6% - на вторинному ринку. З початку року ставки знизилися відповідно на 1,5 в.п. та 0,3 в.п. [34].

З червня 2021-го в Україні діє «колекторський» закон, який, як обіцяли його автори, повинен був захищати українців від безкарності «збирачів боргів». Прошло три місяці, а кількість обманутих споживачів, які потрапили в «боргове рабство» зростає, а колектори разом із мікрофінансовими організаціями вигадують нові способи, як обікрати свого клієнта до нитки. За словами адвокатів, окрім традиційних

телефонних погроз боржникам і членам їхніх сімей, колектори заручились підтримкою чорних нотаріусів і навчилися без суду блокувати банківські рахунки. Чому небезпечні швидкі онлайн-кредити? Сотні тисяч українців виявились заложниками мікрокредитних організацій. Середня річна ставка по мікрокредитах в Україні 28649%. Однак, є немало МФО, які дають в борг під значно вищі середньорічні відсотки: МФО «Укрпозика» - під 266190%, Moneyveo – під 128126%, CreditPlus – 84812%, «СС Лоун» - 726%, «КачайГроші» - 684%.

В жовтневому (2021 року) дослідженні USAID, виявилось, що 61% представлених в Україні мікрофінансових компаній зловживають занижуванням реальної відсоткової ставки, зваблюючи нових клієнтів обіцянками видати гроші «під 0,1%». При цьому найголовніше – не порушувати термінів повернення кредиту. Кожен день прострочки платежу «накручує» шалені відсотки. Згідно досліджень USAID, кожний четвертий договір (24%) містить згадування про застосування штрафу і пені за одне і теж порушення, а 10% всіх договорів містить комбінацію штрафів, пені і підвищеної відсоткової ставки, що заборонено Законом про споживче кредитування, а саме, подвійна або потрійна відповідальність. Прикладів, коли боржник взяв в кредит 1 тис. грн, а вже через місяць повинен повернути 10 тис. грн – маса. Останнім часом мікрофінансові організації освоїли нові методи «віддати на поталу» і вилучити кошти боржників-клієнтів – арешт рахунків шляхом залучення приватних виконавців. Такі зміни відсоткової ставки абсолютно неправомірні, а договори, які передбачають автоматичне списання коштів в рахунок боргу з карти, на яку були початково нараховані гроші, робить життя боржника ще більш нестерпним [35, с. 5]. Адвокати радять звернутись із письмовою скаргою в НБУ, першому подати справу в суд або ж звернутись з письмовою скаргою до Уповноваженого з прав людини, проте за умови громіздкого, неусталеного законодавства, громіздкої,

неусталеної системи правоохоронних служб, а головню, внаслідок неусталеної ситуації в економіці країни, обумовленої довготривалою економічною кризою, кожна кредитна угода пов'язана із надто високим ризиком для боржника і кредитодавця.

Нові кредити нефінансовим корпораціям, включаючи кредити офердрафт, кредити за початковим строком погашення до 1 року, від 1 до 5 років та більше 5 років в жовтні 2021 року надавались під процентну ставку 9,23% річних (у гривнях – 10,01%, у доларах – 3,81%, у євро – 4,44%), процентна ставка непогашених кредитів нефінансовим корпораціям становила 10,83% річних (у гривнях – 14,05%, у доларах США – 6,68%, у євро – 6,43%), процентна ставка нових депозитів нефінансових корпорацій становила 4,65% (у гривнях – 4,76%, у доларах США – 0,82%, у євро – 0,60%), непогашених депозитів нефінансових корпорацій – 4,14% (у гривнях – 4,96%, у доларах США – 0,75%, у євро – 0,69%).

В той же час процентна ставка для домогосподарств по нових кредитах становила 29,63% (у гривнях – 29,65%, у дол. США – 37,12%, у євро – 7,35%), по негашених кредитах домогосподарств – 32,96% (в гривнях – 34,03%, в дол. США – 10,79%, у євро – 5,40%), по нових депозитах домогосподарств – 4,86% (у гривнях – 6,76%, в дол. США – 0,57%, у євро – 0,37%), по непогашених депозитах домогосподарств – 4,59% (у гривнях – 6,97%, у доларах США – 1,00%, у євро – 0,47%).

В Україні встановлений банківською системою мінімальний прибуток – маржа, як різниця між процентною ставкою за новими кредитами і процентною ставкою за новими депозитами в жовтні 2021 року для нефінансових корпорацій становила 4,58% (в гривнях – 5,25%, в доларах США – 2,99%, в євро – 3,84%), а по непогашених кредитах і непогашених депозитах – 6,69% (в гривнях – 9,09%, в доларах США – 5,93%, в євро – 5,74%).

Маржа встановлена банківською системою за окреслений період від нових кредитів і нових депозитів домогосподарств становила 24,77% (в гривнях – 22,89%, в доларах США – 36,55%, в євро – 6,98%), а по непогашених кредитах і непогашених депозитах – 28,37% (в гривнях – 27,06%, в доларах США – 10,22%, в євро – 4,93%). [36, с.10].

Нереальні надвисокі процентні ставки за кредитами і за депозитами, встановлені банківською системою України для нефінансових корпорацій, а також нереально встановлені процентні ставки по кредитах і депозитах для домогосподарств свідчать про вкрай несприятливий інвестиційний клімат на території країни, що підтверджується довготривалим виведенням капіталу за її межі і вимушеною еміграцією населення. Чиста міжнародна інвестиційна позиція продовжує погіршуватись. Упродовж 2 кварталу 2021 року зниження чистої міжнародної інвестиційної позиції відбулось внаслідок перевищення позитивних змін по пасивних операціях резидентів над змінами по активних операціях на мінус 597 млн. дол. США. Погіршення обумовлені передусім зниженням валютного курсу гривні, що знизило чисту міжнародну інвестиційну позицію на мінус 970 млн. дол. США та переоцінкою капіталу – на мінус 408 млн. дол. США. Порівняльні зміни структури активів і пасивів вказують на подальше погіршення цього показника. Відбуватиметься подальше послаблення банківської системи як основний тренд [11]. Упродовж трьох кварталів 2021 року дохід від власності, сплачений іншими країнами, досяг 9,75% ВНД, дохід від власності, одержаний від інших країн становив 2,2% ВНД. Зміни чистого багатства України за рахунок заощадження та капітальних трансфертів за три квартали 2021 року склали мінус 65804 млн. грн. (понад 1,8% ВНД [37]).

15.02.2022 Держдума РФ звернулася до президента Путіна з проханням визнання республіки на Донбасі. Парламентарії

проголосували за таке визнання. Такий крок став свідомим виходом із Мінських угод.

15.02.2022 о 22.30, за кілька годин до анонсованого західними розвідниками і ЗМІ часу вторгнення Росії в Україну (нібито мало статися о 3-ій ночі), господар Білого дому звернувся до своєї нації із посланням про стан справ в Україні. Байден застеріг Путіна: «Якщо Росія все ж таки вторгнеться в Україну, людські втрати для України будуть величезними і стратегічні втрати для Росії також будуть величезними... Світ не забув, що Росія обрала непотрібну смерть та руйнування. Вторгнення в Україну виявиться раною, якої вона завдасть собі сама». Президент США попередив російського візаві: «Ми не будемо жертвувати основними принципами. Нації мають право на суверенітет та територіальну цілісність. Вони мають свободу визначати свій власний курс і вибирати, з ким вони співпрацюватимуть». Путін відступив. У час X російські ракети не злетіли в українське небо [38, с. 1, 3]. Проте агресивна ескалація триває. 24.02.2022 російські війська відкрили воєнні дії по усій території України. Україна протидіє диверсіям. Міжнародні організації накладають санкції на РФ. Кому належить розв'язати цей гордіїв вузол?

Література:

1. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (17.11.2021), № 221, с.1.
2. Адміністрація Президента України www.president.gov.ua
3. Писана Н. Сподівання на дипломатію та діалог. Запобігти війні. Весь світ продовжує переконувати Росію припинити брязкати зброєю біля кордонів України. *Урядовий кур'єр* (3.02.2022), № 21, с.2.
4. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (3.02.2022), № 21, с.1.
5. Козуб Т. Доктрина Байдена: перестанут ли США быть сверхдержавой. *Вести* (6.09.2021), № 160, с.4.
6. США розширює підтримку. *Урядовий кур'єр* (29.01.2022), № 18, с.1.

7. Канада розширює допомогу. *Урядовий кур'єр* (28.01.2022), № 17, с.1.
8. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (28.01.2022), № 17, с.1.
9. Цифра дня. *Урядовий кур'єр* (29.01.2022), № 18, с.1.
10. Цифра дня. *Урядовий кур'єр* (01.02.2022), № 19, с.1.
11. Національний банк України www.bank.gov.ua
12. Куш П. Хоч добре знали, за кого голосували. Знову? Після участі у виборах сусідньої держави-агресора жителі окупованого Донбасу дуже розчаровані тим, що їх використали. *Урядовий кур'єр* (6.10.2021), № 193, с.3.
13. Куш П. Налітай: наобіцяли! На дні. Нинішній економічний стан ОРДЛО гарантує спрощений доступ до Росії не власної продукції, а лише трудових мігрантів. Навряд чи продукція з Донбасу посує лавиною до північного сусіда. *Урядовий кур'єр* (29.11.2021), № 250, с.3.
14. Малолеткова О. Україна та Ізраїль посилять взаємовигідне партнерство. *Урядовий кур'єр* (6.10.2021), № 209, с.2.
15. Козуб Т. “Крутят карусели”: хто і чому говорить о вторженні РФ. *Вести. Всеукраїнський випуск* (16.11.2021), № 209, с.5.
16. Куш П. Екологія. Ливарна ложка рот дере. Повітряна тривога. У прифронтовому Маріуполі триває безкінечна битва за чисте довкілля. *Урядовий кур'єр* (11.12.2021), № 229, с.3.
17. Громов О. Україна прагне очищення довкілля. За Паризькою угодою. *Урядовий кур'єр* (17.11.2021), № 221, с.4.
18. Новости Украины. Впервые СБУ передала Минобороны изъятое оружие на 1 млрд. грн. *Вести. Всеукраїнський випуск* (12.11.2021), № 207, с.2.
19. Коментар для “ВЗ”. Олександр Мусієнко, директор центру військово-правових досліджень “Росія може реалізувати комбінований сценарій”. *Високий замок. Тижневик* (23-29.12.2021), № 76, с.3.

20. Власенко В. Що хоче і чого боїться РФ? Геополітика. Кремлівський режим лякає не НАТО, а встановлення демократії в Україні, Грузії, Молдові та Білорусі. *Урядовий кур'єр* (27.01.2022), № 16, с.2.
21. Відділ новин "Урядового кур'єра". Країна трансформується і втілює реформи. *Урядовий кур'єр* (8.10.2021), № 195, с.2.
22. Кратко. Компенсация. *Вести. Всеукраинский выпуск* (6.10.2021), № 182, с.2.
23. Новости Украины. Зарплаты в Украине: в каких областях платят больше всего. *Вести. Всеукраинский выпуск* (2.11.2021), № 199, с.2.
24. Міністерство фінансів України www.minfin.gov.ua
25. Новости Украины. Украина получила от ЕС транш макрофинансовой помощи на 600 млн. евро. *Вести. Всеукраинский выпуск* (26.10.2021), № 194, с.2.
26. Якісну інфраструктуру фондового ринку буде створено впродовж наступних двох років. Міжнародна співпраця. *Урядовий кур'єр* (27.11.2021), № 229, с.2.
27. Кабінет міністрів України www.kmu.gov.ua
28. Писана Н. Упевнений рух до інтеграції з європейською енергомережею. *Урядовий кур'єр* (12.10.2021), № 197, с.2.
29. Мороз О., Склярів В. Майбутнє енергетики України Інструменти революції в наших руках. *Голос України* (06.08.2021), № 148, с.4.
30. Ткаченко С. Голова правління АТ "Чернівгаз" Віктор Горда: "Газова мережа без належного професійного нагляду – це бомба під нашими містами та селами". *Урядовий кур'єр* (27.04.2021), № 80, с.5.
31. Дранник А. Экономика. Украинцам – налоги, олигархам – скидка. Как нас снова обвели вокруг пальца. *Вести* (16.11.2021), № 209, с.6.
32. Офіційно. Виступ Володимира Зеленського у Верховній Раді зі щорічним Посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України

“Поруч зі словом “Україна” завжди має бути слово “вперше”. *Урядовий кур’єр* (2.12.2021), № 232, с.2-3.

33. Кабінет Міністрів України. Постанова від 2 грудня 2021 р., № 1262. Київ. “Про надання державних гарантій на портфельній основі у 2021 році”. Прем’єр міністр України Д.Шмигаль. *Урядовий кур’єр* (4.12.2021), № 234.

34. Національний банк України www.bank.gov.ua

35. Дранник А. Угрозы близким и долг на миллион: цена онлайн-кредитов. *Вести. Всеукраинский выпуск* (28.10.2021), № 196, с.5.

36. Національний банк України. *Грошово-кредитна та фінансова статистика. Жовтень 2021 року*, с.10 www.bank.gov.ua

37. Державна служба статистики України www.ukrstat.gov.ua

38. Фаріон І. За 5 хвилин до війни. Рішучими діями на захист миру Захід змусив Путіна зупинитись. *Високий замок. Тижневик* (17-23.02.2022), № 7, с.1, 3.

References:

1. Tsyfra dnya [Number of the day]. *Uryadovyi kurier* [Government Courier], no. 221 (2021), 1 [in Ukrainian].

2. Administration of the President of Ukraine <www.president.gov.ua

3. Pysana N. Spodivannya na dyplomatiyu ta dialog. Zapobigty vijni. Ves svit prodovzhuye perekonuvaty Rosiyu pryprynyty bryazkaty zbroyeyu bilya kordonic Ukrayiny [Hopes for diplomacy and dialogue. Prevent war. The whole world continues to persuade Russia to stop brandishing weapons near Ukraine's borders]. *Uryadovyi kurier* [Government Courier], no. 21 (2022), 2 [in Ukrainian].

4. Tsyтата dnya [Quote of the day]. *Uryadovyi kurier* [Government Courier], no. 21 (2022), 1 [in Ukrainian].

5. Kozub T. Doktrina Baydena: perestanut li SSHA byt svjerhdjetzhavoj [Biden Doctrine: Will the US cease to be a superpower]. Vesti [News], no. 160 (2021), 4 [in Russian].
6. SSHA rozshyryuye pidtrymku [The United States is expanding its support]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 18 (2022), 1 [in Ukrainian].
7. Kanada rozshyryuye dopomogu [Canada expands aid]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 17 (2022), 1 [in Ukrainian].
8. Tsyтата dnya [Quote of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 17 (2022), 1 [in Ukrainian].
9. Tsyfra dnya [Number of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 18 (2022), 1 [in Ukrainian].
10. Tsyfra dnya [Number of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 19 (2022), 1 [in Ukrainian].
11. National Bank of Ukraine < www.bank.gov.ua
12. Kushch P. Hoch dobre znaly, za kogo holosuvaly. Znovu? Pislya uchasti u vyborah susidnjoji derzhavy-agresora zhyteli okupavanogo Donbasu duzhe rozcharovani tym, shcho jih vykorystaly [Although they knew well who they voted for. Again? After participating in the elections of the neighboring aggressor state, the residents of the occupied Donbass are very disappointed that they were used]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 193 (2021), 3 [in Ukrainian].
13. Kushch P. Nalitaj: naobitsjaly! Na dni. Nynishnij ekonomichnyi stan ORDLO garantuye sproshchenyi dustup do Rosiji ne vlasnoji produktsiyi, a lyshe trudovykh migrantiv. Navryad chy produktsiya z Donbasu posune lavynoyu do pivnichnogo susida [Pour: promised! At the bottom. The current economic situation of ORDLO guarantees simplified access to Russia not for its own products, but only for migrant workers. It is unlikely that products from

Donbass will move in an avalanche to the northern neighbor]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 250 (2021), 3 [in Ukrainian].

14. Malolyetkova O. Ukrayina ta Izrayil posylyat vzayemovygidne partnerstvo [Ukraine and Israel will strengthen mutually beneficial partnership]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 209 (2021), 2 [in Ukrainian].

15. Kozub T. "Krutjat karuseli": kto i pochjemu govorit o vtorzheniyi RF ["Carousels are spinning": who and why is talking about the invasion of the RF]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 209 (2021), 5 [in Russian].

16. Kushch P. Ekologiya. Lyvarna lozhka rot dere. Povitryana tryvoga. U pryfrontovomu Mariupoli tryvaye bezkinechna bytva za chyhte dovkillya [Foundry spoon mouth dere. Air alarm. An endless battle for a clean environment continues in frontline Mariupol]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 229 (2021), 3 [in Ukrainian].

17. Hromov O. Ukrayina prahne ochyshchennja dovkillja. Za Paryzjkoyu ugodoyu [Ukraine seeks to clean up the environment. Under the Paris Agreement]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 221 (2021), 4 [in Ukrainian].

18. Novosti Ukrayiny. Vpjervyje SBU pjerjedala Minoborony izjatoje oruzhyje na 1 mlrd. hrn. [News of Ukraine. For the first time, the SBU handed over to the Ministry of Defense seized weapons worth UAH 1 billion.]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 207 (2021), 2 [in Russian].

19. Komentar dlya "VZ". Oleksandr Musiyenko, dyrektor tsentru vijskovo-pravovykh doslidzhen "Rosiya mozhe realizuvaty kombinovanyi stzenarii" [Comment for "VZ". Alexander Musienko, Director of the Center for Military and Legal Studies "Russia can implement a combined scenario"]. Vysokyi Zamok [High Castle], no. 76 (2021), 3 [in Ukrainian].

20. Vkasenko V. Shcho hoche I choho boyitsja RF? Geopolityka. Kremlivskiy rezhym lyakaye ne NATO, a vstanovlennya demokratiyi v Ukrayini, Gruzii, Moldovi ta Biorusi [What does Russia want and what is it afraid of? Geopolitics. The Kremlin regime is not afraid of NATO, but of establishing democracy in Ukraine, Georgia, Moldova and Belarus]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 16 (2022), 2 [in Ukrainian].
21. Viddil novyn "Uryadovoho kuriera". Krayina transformuyetsya I vtilyuye reform [“Government Courier” News Department. The country is transforming and implementing reforms]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 195 (2021), 2 [in Ukrainian].
22. Kratko. Kompjensatsiya [Comment for "VZ". Alexander Musienko, Director of the Center for Military and Legal Studies "Russia can implement a combined scenario Briefly. Compensation] Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 182 (2021), 2 [in Russian].
23. Novosti Ukrayiny. Zarplaty v Ukrayinje: v kakikh oblastiakh platyat bolshe vsjeho Kompjensatsiya [News of Ukraine. Salaries in Ukraine: which areas pay the most] Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 199 (2021), 2 [in Russian].
24. Ministry of Finance of Ukraine < www.minfin.gov.ua
25. Novosti Ukrayiny. Uktayina poluchila ot ES tranch makrofinansovoj pomoshchi na 600 mln. Euro [News of Ukraine. Ukraine received a tranche of macro-financial assistance from the EU for 600 mln.] Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 194 (2021), 2 [in Russian].
26. Yakisnu infrastrukturu fondovogo rynku bude stvoreno vprodovzh nastupnykh dvokh rokiv. Mizhnarodna spivpratsya [Quality stock market infrastructure will be established over the next two years. International cooperation]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 229 (2021), 2 [in Ukrainian].
27. Cabinet of Ministers of Ukraine <www.kmu.gov.ua

28. Pysana N. Upevnenyi rukh do integratsiyi z yevropeyskoyu energomerezheyu [Confident movement towards integration with the European grid]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 197 (2021), 2 [in Ukrainian].
29. Moroz O., Sklyarov V. Maybutnye energetyky Ukrayiny. Instrumenty revolyutsiyi v nashykh rukakh [The future of Ukraine's energy sector. The tools of the revolution are in our hands]. Holos Ukrayiny [Voice of Ukraine], no. 148 (2021), 4 [in Ukrainian].
30. Tkachenko S. Holova pravlinnya AT "Chernivhaz" Viktor Horda: "Hazova merezha bez nalezhnoho profesijnoho nahlyadu – tse bomba pid nashymy mistamy ta selamy" [Viktor Gorda, Chairman of the Board of Chernivgaz JSC: "The gas network without proper professional supervision is a bomb under our cities and villages"]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 80 (2021), 5 [in Ukrainian].
31. Drannyk A. Ekonomika. Ukraintsam – nalogi, oligarkham – skidka. Kak nas snova obvjeli vokrug paltsa [Economy. Ukrainians get taxes, oligarchs get a discount. How we got fooled again] Vesti [News], no. 209 (2021), 6 [in Russian].
32. Ofitsiyno. Vystup Volodymyra Zelenskogo u Verkhovnij Radi z shchorichnym Poslannyam pro vnutrishnye i zovnishnye stanovyshche Ukrayiny "Poruch zi slovom "Ukrayina" zavzhdy maye buty slovo "vpershe" [Officially. Speech by Volodymyr Zelensky in the Verkhovna Rada with the Annual Message on the Internal and External Situation of Ukraine The word "for the first time" should always be next to the word "Ukraine"]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 232 (2021), 2-3 [in Ukrainian].
33. Kabinet Ministriv Ukrayiny. Postanova vid 2 hrudnya 2021 r., no. 1262. Kyiv. "Pro nadannya derzhavnukh harantii na portfelnii osnovi u 2021 rotsi". Premyer ministr Ukrainu D. Shmygal [Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of December 2, 2021, № 1262. Kyiv. "On the provision of state

guarantees on a portfolio basis in 2021." The Prime Minister of Ukraine D. Shmygal]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no. 234 (2021) [in Ukrainian].

34. National Bank of Ukraine <www.bank.gov.ua

35. Drannyk A. Ugrozy blizkim i dolg na million: tsena onlayn-krjeditov [Threats to relatives and debt per million: the price of online loans]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 196 (2021), 5 [in Russian].

36. Natsionalnyi bank Ukrayiny. Hroshovo-kredytna ta finansova statystyka. Zhovten 2021 roku [National Bank of Ukraine. Monetary and financial statistics. October 2021], 10 www.bank.gov.ua

37. State Statistic Service of Ukraine <www.ukrstat.gov.ua

38. Farion I. Za 5 khvylyn do vijny. Rishuchymy diyamy na zahyst myru Zahid zmusyv Putina zupynyty [5 minutes before the war. By taking decisive action to protect peace, the West has forced Putin to stop]. Vysoky Zamok. Tyzhnevnyk [Hagh Castle. Weekly], no. 7 (2022), 1,3 [in Ukrainian].

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

DOI 10.26886/2311-4517.2(82)2022.3

УДК 378.4.374.7

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

Іванченко Л. В., викладач вищої категорії, викладач-методист

<https://orcid.org/0000-0003-2740-4307>

e-mail: lyudmilaivanchenko1971@gmail.com

Поддубей О. В., кандидат педагогічних наук, викладач вищої категорії

<https://orcid.org/0000-0003-1915-4889>

e-mail: helenunderoak@gmail.com

Чередник С. О., викладач вищої категорії

e-mail: svitlana.cherednyk00@gmail.com

Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ, Кременчук, Україна

Статтю присвячено аналізу впливу нормативно-правових актів на розвиток і функціонування післядипломної освіти в Україні. Висвітлено основні положення щодо врегулювання питань освіти зайнятого і незайнятого населення працездатного віку, унормування ідей, спрямованих на розвиток і самореалізацію особистості впродовж життя, офіційного визнання освіти дорослих. На прикладі вибраних вітчизняних ЗВО показано, що аналізовані документи у своїй сукупності дали можливість закладам вищої освіти створювати умови для професійної підготовки дорослих на формальному і

неформальному рівнях через реалізацію відповідних програм післядипломної освіти.

Ключові слова: законодавство, освіта дорослих, підвищення кваліфікації, дорослий учень, заклад вищої освіти

Преподаватель высшей категории, преподаватель-методист Иванченко Л. В., кандидат педагогических наук, преподаватель высшей категории Поддубей Е. В., преподаватель высшей категории Чередник С. А., Последипломное образование в Украине: законодательный и организационный аспекты / Кременчугский летний колледж Харьковского национального университета внутренних дел, Украина, Кременчуг

Статья посвящена анализу влияния нормативно-правовых актов на развитие и функционирование последипломного образования в Украине. Отражены основные положения относительно урегулирования вопросов образования занятого и незанятого населения трудоспособного возраста, упорядочения идей, направленных на развитие и самореализацию личности на протяжении жизни, официального признания образование взрослых. На примере отдельных отечественных ВУЗов показано, что проанализированные документы в совокупности дали возможность высшим учебными заведениям создавать условия для профессиональной подготовки взрослых на формальном и неформальном уровнях посредством реализации соответствующих программ последипломного образования.

Ключевые слова: законодательство, образование взрослых, повышение квалификации, взрослый учащийся, высшее учебное заведение

L. Ivanchenko, highest category teacher, O. Poddubei, PhD in pedagogical science, highest category teacher, S. Cherednyk, highest

category teacher; Postgraduate education in Ukraine: legislative and organizational aspects / Kremenchuk flight college of Kharkiv national university of internal affairs, Ukraine, Kremenchuk

The paper is devoted to the analysis of the regulatory legal acts influence on the development and operation of postgraduate educational system in Ukraine. There were highlighted the key items on regulation of issues regarding postgraduate education of employed and unemployed people of working age, normalization of ideas, aimed at personality development and self-realization in lifelong prospective, official recognition of adult education. There were chosen three national universities to demonstrate the positive effects of the instruments analyzed in the field of creation of circumstances for professional training of adults at formal and non-formal levels through realization of postgraduate training programs.

Key words: legislation, adult education, professional training, adult student, higher educational institution

Вступ. У сучасному світі загальноновизнаним є факт, що набуття знань один раз і назавжди не є можливим у ціложиттєвій перспективі, оскільки трансформаційні процеси у виробництві й на ринку праці обумовлюють регулярне оновлення знань, професійних навичок і компетенцій, що, у свою чергу, формує мотивацію до професійного розвитку і сприяє піднесенню ролі освіти і професійної підготовки дорослих в контексті навчання впродовж життя. Аналіз останніх досліджень продемонстрував, що наразі проблема освіти і професійної підготовки дорослих перебуває в полі зору вітчизняних науковців, будучи однією з актуальних тем наукових досліджень в розрізі теоретичних та концептуальних засад підготовки педагогічного персоналу для освіти дорослих в Україні (О. Аніщенко, С. Архипова, С. Бабушко, Л. Лук'янова, Л. Сігаєва, Т. Сорочан Л. Тимчук та ін.).

Метою цієї статті є висвітлення змісту основних законодавчих актів у сфері освіти і професійної підготовки дорослого населення в Україні, а також аналіз впливу прийнятих інструментів на розвиток післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності у вітчизняному законодавчому полі було прийнято низку законодавчих ініціатив, спрямованих на розбудову системи освіти дорослих. Першим документом, який по праву вважається фундаментом післядипломної освіти контексті ціложиттєвого навчання, став указ Президента України № 958/99 «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року» (1999). Цей законодавчий акт спрямований на запровадження ініціатив щодо формування ринку освітніх послуг, переорієнтацію системи вищої та післядипломної освіти на підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців відповідно до потреб ринку праці, розбудову системи безперервного навчання шляхом упровадження ступеневої підготовки, забезпечення реалізації програм підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, створення умов для самоосвіти [1].

Аналіз низки чинних нормативно-правових актів дозволяє констатувати, що вони лише певною мірою регламентують функціонування освіти дорослих у державі. Серед основних слід згадати Закони України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту» [3], «Про професійний розвиток працівників» [4] та інші, що регулюють питання освіти зайнятого і незайнятого населення працездатного віку, якими декларуються й унормовуються ідеї, спрямовані на розвиток, самореалізацію особистості впродовж життя.

Вивчення вітчизняних законодавчих актів, прийнятих Урядом у новому тисячолітті, продемонструвало ознаки запровадження на національному рівні низки заходів щодо розвитку системи професійного

навчання, підготовки, підвищення кваліфікації працівників та їхнього професійного розвитку на засадах ціложиттєвого навчання. Йдеться, зокрема, про розпорядження Кабінету Міністрів № 13 «Про заходи щодо сприяння підприємствам в організації професійного навчання кадрів на виробництві» (2001) [5], спільний документ Міністерства праці та Міністерства освіти та науки (2001) № 127/151 про затвердження «Положення про професійне навчання кадрів на виробництві» [6]. Окремі питання професійної підготовки фахівців певною мірою регулюються Законом України «Про освіту» (2017), яким було офіційно визнано освіту дорослих через юридичну фіксацію права кожної дорослої особи на отримання якісної та доступної освіти, включаючи освіту впродовж життя. Цим законом визначено, що наступні компоненти є основними складовими освіти дорослих: 1) післядипломна освіта; 2) професійне навчання працівників; 3) курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; 4) безперервний професійний розвиток; 5) будь-які інші складові, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої діяльності або самостійно визначені особою [2].

Вирішальним кроком на шляху до унормування питань освіти і професійної підготовки дорослих стало прийняття рішення про необхідність підготовки окремого Закону України «Про освіту дорослих» (Наказ МОН від 12.01.2018 № 30 «Про утворення робочої групи з розроблення проекту Закону України «Про освіту дорослих» [7]), створено робочу групу і офіційно розпочато роботу над законопроектом [8].

Наслідком імплементації зазначених нормативно-правових актів стало отримання вітчизняними закладами вищої освіти можливості створення умов для функціонування програм професійної підготовки дорослих на формальному і неформальному рівнях, реалізовуваних через окремі підрозділи у структурі ЗВО, основним напрямом діяльності

яких є надання додаткових освітніх послуг в рамках програм післядипломної освіти, професійної підготовки, підвищення кваліфікації.

Аналіз нормативних документів зазначених підрозділів вибраних вітчизняних ЗВО дав змогу схарактеризувати весь спектр надаваних ними освітніх послуг у сфері освіти дорослих на формальному і неформальному рівнях. Формальний рівень представлений програмами післядипломної освіти, неформальний реалізується через середньострокові та короткострокові курси.

Відповідно до мети проведеного дослідження було ґрунтовно проаналізовано особливості реалізації програм професійної підготовки дорослих у трьох технічних закладах вищої освіти України: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний технічний Університет «Харківський політехнічний інститут», Національний університет «Львівська політехніка», основним критерієм вибору закладів освіти послужив національний рейтинг технічних закладів вищої освіти.

Студіювання нормативної документації вибраних для дослідження вітчизняних технічних закладів вищої освіти дало змогу констатувати, що усі аналізовані ЗВО надають освітні послуги з професійної підготовки, орієнтовані на потреби дорослих і розроблені з урахуванням специфіки контингенту користувачів.

Вивчення особливостей організації професійної підготовки дорослих у всіх трьох політехніках показало, що в кожному університеті освітні послуги такого спрямування надаються через відповідний структурний підрозділ, який керує усіма питаннями процесу навчання. Так, професійна підготовка дорослих у Київському політехнічному інституті відбувається на базі спеціалізованої освітньої установи «Навчально-методичний комплекс «Інститут післядипломної освіти» [9], яка складається з таких структурних елементів як Український інститут

інформаційних технологій в освіті; Інститут наступної освіти, який має два відділи: відділ наступної вищої освіти і відділ підвищення кваліфікації; Центр підвищення кваліфікації Міненерговугілля; Навчально-науковий центр «Ощадливе виробництво». Серед основних напрямів діяльності навчального закладу є управління системою післядипломної освіти та надання якісних освітніх послуг за навчальними програмами другої вищої освіти та курсів підвищення кваліфікації.

Харківський політехнічний інститут здійснює професійну підготовку дорослих через Міжгалузевий інститут післядипломної освіти, створений при університеті, як «вищий навчальний заклад післядипломної освіти для здійснення освітньої діяльності, спрямованої на реалізацію програм вищої освіти, забезпечення навчання, удосконалення освіти і професійної підготовки громадян шляхом поглиблення, розширення і відновлення їх професійних знань і умінь» [10].

Львівська політехніка провадить діяльність з професійної підготовки дорослого населення через два структурні підрозділи: Інститут адміністрування та післядипломної освіти (до складу якого входить деканат післядипломної освіти) та Інститут дистанційного навчання, основним завданням яких є реалізація програм професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації за напрямками і спеціальностями, ліцензованими в університеті [11].

Вибрані заклади вищої освіти реалізують програми професійної підготовки дорослих як на формальному, так і на неформальному рівнях. На формальному рівні пропонуються програми післядипломної освіти. На неформальному рівні всі указані технічні ЗВО пропонують широкий спектр курсів професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації для широкого загалу й окремих цільових груп за галуззю виробництва і промисловості, тренінги, майстер-класи, семінари, круглі столи, програми корпоративного навчання, соціальні програми навчання

у співробітництві з центрами зайнятості; Київська та Львівська політехніки пропонують мовні курси.

Вивчення особливостей форм організації навчання продемонструвало, що всі програми професійної підготовки розроблені й функціонують з урахуванням специфічних особливостей дорослої особи. Освітньо-професійні програми формального рівня реалізуються переважно за заочною формою з широким використанням дистанційних технологій [12; 9; 13]; навчання за програмами неформального рівня здійснюється

через середньострокові [14–16; 17] та короткострокові курси професійної підготовки та підвищення кваліфікації [10; 18] за очною формою навчання за окремим розкладом, яким передбачені заняття за фізичної присутності кілька разів на тиждень у другій половині дня. На момент проведення основного дослідження [19] переважна більшість курсів підвищення кваліфікації пропонувалася за очною формою навчання. Проте зараз, коли умови надання освітніх послуг зазнають динамічних змін, в усіх аналізованих політехніках спостерігається активне впровадження інноваційних форм організації навчання та з'являються окремі курси професійної підготовки, підвищення кваліфікації та семінари, організовані за дистанційною та змішаною формами навчання.

Вивчення особливостей освітньої пропозиції вітчизняних політехнік в розрізі цільових груп довело, що програми навчання розраховані, насамперед, на доросле економічно активне населення, оскільки довгострокові та середньострокові програми спрямовані на задоволення освітніх потреб керівників і менеджерів профільних установ, підприємств і організацій; для фахівців у відповідних галузях виробництва і представників різних професійних груп; курси професійної підготовки призначені для педагогічних працівників і викладачів-науковців закладів

вищої освіти, керівників підрозділів, що займаються питаннями інноваційної діяльності, комерціалізації й трансферу технологій, а також проектними заявками на участь в міжнародних проектах; курси професійної підготовки для осіб, які потребують соціальної адаптації (колишні військовослужбовці, зареєстровані безробітні); короткострокові курси орієнтовані на широке коло слухачів, які бажають розвивати і вдосконалювати різнопланові професійні й особистісні навички і компетенції.

Аналіз положень [20 – 22] вибраних вітчизняних технічних ЗВО про прийом на навчання за програмами формального рівня показав, що набір слухачів здійснюється за спеціальностями з числа акредитованих в межах вакантних місць ліцензійного обсягу відповідних спеціальностей та спеціалізацій. Так, Харківська політехніка реалізує навчання за такими напрямками: економічна кібернетика, менеджмент організацій та адміністрування, облік і аудит [9]; Київська політехніка готує фахівців з філології, економіки, менеджменту і бізнес-адміністрування, маркетингу, права, журналістики, інженерії програмного забезпечення, комп'ютерних наук, системного аналізу, кібербезпеки, інформаційних систем та технологій, матеріалознавства, галузевого машинобудування, металургії, теплоенергетики, метрології, хімічних технологій, біотехнологій, авіоніки [16]; Львівська політехніка реалізує освітньо-професійні програми у галузі економіки, менеджменту, публічного управління та адміністрування, будівництва та цивільної інженерії [13]. Таким чином, усі аналізовані ЗВО, будучи політехніками, в розрізі освітньої пропозиції програм післядипломного навчання формального рівня не обмежуються галузями знань суто технічного, промислово-виробничого та інформаційно-технологічного напрямів.

Вивчення наявної у вільному доступі нормативної документації (положення про набір слухачів [20 – 22], навчальні плани, програми

курсів підвищення кваліфікації), якою регламентується функціонування програм професійної підготовки дорослих у Київській, Харківській та Львівській політехніках дав змогу конкретизувати умови вступу для слухачів формального і неформального рівнів освіти.

Так, основною умовою для осіб, які бажають навчатися за програмами післядипломної освіти формального рівня, є наявність вищої освіти, причому вимогами вступу не визначається ступінь спорідненості наявної і бажаної вищої освіти. Водночас, обов'язковою умовою вступу для державних службовців є наявність попереднього професійного досвіду на відповідній посаді не менше одного року [23]. Зарахування відбувається за результатами вступних іспитів або співбесіди.

Умовами вступу на навчання за програмами підвищення кваліфікації не регламентується наявність документу про здобуття рівня освіти або певного професійного досвіду у відповідній галузі промисловості або виробництва. Водночас, усі курси професійної підготовки, пропонувані аналізованими технічними ЗВО, мають чітко визначену цільову групу слухачів (педагогічні працівники, співробітники ЗВО, енергетики, державні службовці, зареєстровані безробітні, особи, що потребують соціальної адаптації), що також слугує своєрідною умовою вступу, проте, не обмежує право будь-якої особи на навчання за пропонованими програмами. Виключення становлять обов'язкові вимоги для слухачів, які навчаються за ваучерами центрів зайнятості: на навчання приймаються особи з вищою або професійно-технічною освітою, віком від 45 років і до досягнення ними пенсійного віку, страховий стаж яких повинен становити не менше 15 років [24].

Висновки. Таким чином, узагальнені результати проведеного аналізу показали, що дорослі особи, які прагнуть набуття, підвищення або вдосконалення професійних навичок, мають можливість користуватися усією сумою освітніх послуг з професійної підготовки,

пропонованих вітчизняними технічними закладами вищої освіти з урахуванням особистих і професійних потреб, можливостей і обставин. Втім, подальшого аналізу потребують зміст, форми і методи професійної підготовки дорослих у технічних університетах України з метою виявлення особливостей, притаманних вітчизняній практиці організації професійної підготовки дорослих.

Література:

1. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Указ Президента України від 03.08.1999 № 958/99. <<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.3297.0>> (2020, грудень, 26).

2. Про освіту: Закон України: станом на 05.09.2017: офіц. вид. / Верховна Рада України. Київ: Парламент. вид-во, 2017. 67 с. (Серія «Закони України»). <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>> (2020, січень, 02).

3. Про вищу освіту: Закон України: станом на 01.07.2014: офіц. вид. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>> (2019, січень, 02).

4. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>> (2020, травень, 17).

5. Про заходи щодо сприяння підприємствам в організації професійного навчання кадрів на виробництві: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2001 № 13-р. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/13-2001-p>> (2019, грудень, 01).

6. Положення про професійне навчання працівників на виробництві: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 26.03.2001 № 127/151. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01>> (2019, січень, 19).

7. Про утворення робочої групи з розроблення проекту Закону України «Про освіту дорослих»: наказ МОН України від 12.01.2018 № 30.

8. МОН розпочинає роботу над Законом «Про освіту дорослих». *Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: новини*. <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-09-14-mon-rozpochinae-robotu-nad-zakonom-«pro-osvitu-doroslix»>> (2019, жовтень, 13).

9. Навчально-методичний комплекс «Інститут післядипломної освіти» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». <<http://ipo.kpi.ua/druga-vishha/>> (2019, грудень, 10)

10. Міжгалузевий інститут післядипломної освіти Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Категорія: Курси <<http://www.mipk.kharkiv.edu/?cat=3>> (2018, січень 17).

11. Інститут адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка». <https://lpnu.ua/dpo>. (2020, січень, 15).

12. Міжгалузевий інститут післядипломної освіти Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». <<http://www.mipk.kharkiv.edu/>> (2018, січень 15).

13. Спеціальності та спеціалізації Інституту адміністрування та післядипломної освіти. <<https://lpnu.ua/iapo/spetsialnosti-ta-spetsializatsii-instyutu>> (2020, листопад, 16).

14. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Підвищення кваліфікації для енергетиків. <http://ipo.kpi.ua/povyshenie_valif/pidv-kvalifik-energetikiv/> (2019, жовтень 19).

15. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Підвищення кваліфікації для

всіх. <http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidvishhennya-kvalifik-vsi/> (2019, листопад 18)

16. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Підвищення кваліфікації співробітників КПІ ім. Ігоря Сікорського. <http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidvish-kvalif-spivrob-kpi-108/> (2019, листопад, 18).

17. Навчально-методичний комплекс «Інститут післядипломної освіти» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». Підвищення кваліфікації. <http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/> (2019, листопад, 23).

18. Міжгалузевий інститут післядипломної освіти Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Соціальна адаптація військовослужбовців. <http://www.mipk.kharkiv.edu/?page_id=227> (2019, січень, 27).

19. Поддубей О. В. (2021). Професійна підготовка дорослих у технічних університетах Італійської Республіки : дис. на здобуття наук. ступеню канд. пед. наук : 13.00.04. Кременчук, 276 с.

20. Положення про умови прийому на навчання для здобуття другої вищої освіти до навчально-методичного комплексу «Інститут післядипломної освіти» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». <http://ipo.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/04/Положення_про_набір_ДРУГА_21-22.p> (2020, грудень, 29).

21. Правила прийому до Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» у 2021 році. <<http://vstup.kpi.kharkov.ua/wp-content/uploads/2021/06/pravyla-priyomu-ntu-khpi-u-2021-r.pdf>> (2020, грудень, 30).

22. Правила прийому на навчання до національного університету «Львівська політехніка» у 2021 році. <<https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/7/1/paragraphs/339/pravilapriyomu2021.pdf>> (2020, грудень, 28).

23. Деканат післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка». Курси підвищення кваліфікації деканату післядипломної освіти. <<https://lpnu.ua/dpo/kursy-pidvyshchennia-kvalifikatsii>> (2021, вересень, 09).

24. Міжгалузевий інститут післядипломної освіти Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Навчання за ваучерами центру зайнятості <http://www.mipk.kharkiv.edu/?page_id=109> (2019, січень 27).

References:

1. Pro osnovni napriamy rozvytku trudovogo potentsialu v Ukraini na period do 2010 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 03.08.1999 № 958/99. Retrieved from <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.3297.0>. [in Ukrainian].

2. Pro osvitu: Zakon Ukrainy: stanom na 05.09.2017: ofits. vyd. / Verkhovna Rada Ukrainy. Kyiv: Parlament. vyd-vo, 2017. 67 s. (Seriiia «Zakony Ukrainy»). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian].

3. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy: stanom na 01.07.2014: ofits. vyd. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2014. № 37–38. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [in Ukrainian].

4. Pro profesiynyi rozvytok pratsivnykiv: Zakon Ukrainy vid 12.01.2012 № 4312-VI. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>. [in Ukrainian].

5. Pro zakhody shchodo spryiannia pidpriemstvam v organizatsii professiynogo navchannia kadriv na vyrobnytstvi: Rozporiadzhennia Kabinetu

Ministriv Ukrainy vid 24.01.2001 № 13-p. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/13-2001-p>. [in Ukrainian].

6. Polozhennia pro professiynе navchannia pratsivnykiv na vyrobnytstvi: zatv. nakazom Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy, Ministersta ovsity i nauky Ukrainy vid 26.03.2001 № 127/151. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01>. [in Ukrainian].

7. Pro utvorennia robochoi grupy z rozroblennia proektu Zakonu Ukrainy «Pro osvitu doroslykh»: nakaz MON Ukrainy vid 12.01.2018 № 30. [in Ukrainian].

8. MON rozpochynae robotu nad Zakonom «Pro osvitu doroslykh». *Ofitsiynyi sayt Ministerstva osvity i nauky Ukrainy: novyny*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-09-14-mon-rozpochinae-robotu-nad-zakonom-«pro-osvitu-doroslix»>. [in Ukrainian].

9. Navchalno-metodychnyi kompleks «Instytut pisliadyplomnoi osvity» Natsionalnogo technichnogo universytetu Ukrainy «Kyivskyi politechnichniy instytut im. Igoria Sikorskogo». Retrieved from <http://ipo.kpi.ua/druga-vishha/>. [in Ukrainian].

10. Mizhgalusevyi instytut pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo technichnogo universytetu «Kharkivskyi politechnichniy instytut». Kategorii: Kursy Retrieved from <http://www.mipk.kharkiv.edu/?cat=3>. [in Ukrainian].

11. Instytut administruvannia ta pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo universytetu «Lvivska politechnika». Retrieved from <https://lpnu.ua/dpo>. [in Ukrainian].

12. Mizhgalusevyi instytut pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo technichnogo universytetu «Kharkivskyi politechnichniy instytut». Retrieved from <http://www.mipk.kharkiv.edu/>. [in Ukrainian].

13. Spetsialnosti ta spetsializatsii instytutu administruvannia ta pisliadyplomnoi osvity. Retrieved from <https://lpnu.ua/iapo/spetsialnosti-ta-spetsializatsii-instytutu>. [in Ukrainian].

14. Natsionalnyi technichniy universytet Ukrainy «Kyivskiy politechnichniy instytut im. Igoria Sikorskogo». Pidvyshchennia kvalifikatsii dlia energetikov. Retrieved from http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidv-kvalifik-energetikov/. [in Ukrainian].

15. Natsionalnyi technichniy universytet Ukrainy «Kyivskiy politechnichniy instytut im. Igoria Sikorskogo». Pidvyshchennia kvalifikatsii dlia vsikh. Retrieved from http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidvishhennya-kvalifik-vsi/. [in Ukrainian].

16. Natsionalnyi technichniy universytet Ukrainy «Kyivskiy politechnichniy instytut im. Igoria Sikorskogo». Pidvyshchennia kvalifikatsii spivrobitnykiv KPI im. Igoria Sikorskogo. Retrieved from http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/pidvish-kvalif-spivrob-kpi-108/. [in Ukrainian].

17. Navchalno-metodychnyi kompleks «Instytut pisliadyplomnoi osvity» Natsionalnogo technichnogo universytetu Ukrainy «Kyivskiy politechnichniy instytut im. Igoria Sikorskogo». Pidvyshchennia kvalifikatsii. Retrieved from http://ipo.kpi.ua/povyshenie_kvalif/. [in Ukrainian].

18. Mizhgalusevyi instytut pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo technichnogo universytetu «Kharkivskiy politechnichniy instytut». Sotsialna adaptatsiia viyskovosluzhbovtiv. Retrieved from http://www.mipk.kharkiv.edu/?page_id=227. [in Ukrainian].

19. Poddubei O. V. (2021). Professiyna pidgotovka doroslykh u tekhnichnykh universytetakh Italiyskoyi Respubliki: : dys. na zdobuttia nauk. stupeniu kand. ped. nauk : 13.00.04. Kremenchuk,. 276 c. [in Ukrainian].

20. Polozhennia pro umovy priyomy na navchannia dlia zdobuttia drugoi vyshchoi osvity do navchalno-metodychnyi kompleks «Instytut pisliadyplomnoi osvity» Natsionalnogo technichnogo universytetu Ukrainy

«Kyivskiy politechnichnyi instytut im. Igoria Sikorskogo». Retrieved from <http://ipo.kpi.ua/wp-content/uploads>

/2021/04/Положення_про_набір_ДРУГА_21-22.p. [in Ukrainian].

21. Pravyla pryiyomu do Natsionalnogo technichnogo universytetu «Kharkivskiy politekhnichnyi instytut» u 2021 rotsi. Retrieved from <http://vstup.kpi.kharkov.ua/wp-content/uploads/2021/06/pravyla-pryiomu-ntu-khpi-u-2021-r.pdf>. [in Ukrainian].

22. Pravyla pryiyomu do Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnica» u 2021 rotsi. Retrieved from <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/7/1/paragraphs/339/pravilapryiomu2021.pdf> [in Ukrainian].

23. Dekanat pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo universytetu «Lvivska politehnika». Kursy pidvyshchennia kvalifikatsii dekanatu pisliadyplomnoi osvity. Retrieved from <https://lpnu.ua/dpo/kursy-pidvyshchennia-kvalifikatsii>. [in Ukrainian].

24. Mizhgalusevyi instytut pisliadyplomnoi osvity Natsionalnogo technichnogo universytetu «Kharkivskiy politechnichnyi instytut». Navchannia za vaucheramym tsentru zayniatesti. Retrieved from http://www.mipk.kharkiv.edu/?page_id=109. [in Ukrainian].

DOI 10.26886/2311-4517.2(82)2022.4

УДК 378.37

**ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО**

Оксана Горбаньова

<https://orcid.org/0000-0002-9737-6105>

e-mail: oks.alex2010@gmail.com

Вікторія Голяк

<https://orcid.org/0000-0002-3151-9134>

e-mail: golyak@meta.ua

Владислава Щербицька, кандидат філологічних наук

<https://orcid.org/0000-0002-9701-0592>

e-mail: vladislava7000@gmail.com

Вікторія Кулько

<https://orcid.org/0000-0002-1859-6418>

e-mail: vikoriakulko77@gmail.com

Університет митної справи та фінансів, Дніпро, Україна

Метою даного дослідження є аналіз ефективності використання інтерактивних технологій у процесі навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі. Основним результатом нашого дослідження є аналіз впливу використання інтерактивних методик на набуття комунікативної компетентності та особистісний розвиток. В висновках оцінюється ефективність застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі.

***Ключові слова:** інтерактивна технологія, інтерактивний метод, спілкування, діалог, дискусія, мозковий штурм, кейс, проект, рольова гра, презентація.*

Oksana Horbanova, Viktoriia Holiak, Vladyslava Shcherbitska, PhD of Philological Sciences, Viktoriia Kulko, Interactive Technologies in Teaching Foreign Language at Universities / The University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

The purpose of this study is to analyse the effectiveness of using interactive technologies in the process of teaching a foreign language at a higher educational institution. The principal result of our research is the analysis of the influence of using interactive techniques on acquiring communicative competence and personal development. The major conclusions estimate the significance of applying interactive technologies in learning process.

Keywords: *interactive technology, interactive method, communication, dialogue, discussion, brainstorming, case, project, role play, presentation.*

Оксана Горбанева, Виктория Голяк, Владислава Щербицкая, кандидат филологических наук; Виктория Кулько, Интерактивные технологии в преподавании иностранного языка в ВУЗе / Университет таможенного дела и финансов, Днепр, Украина

Целью данного исследования есть анализ эффективности использования интерактивных технологий в процессе обучения иностранному языку в высшем учебном заведении. Основным результатом нашего исследования есть анализ влияния использования интерактивных методик приобретение коммуникативной компетентности и развитие личности. В выводах оценивается значение использования интерактивных технологий в учебном процессе.

Ключевые слова: *интерактивная технология, интерактивный метод, общение, диалог, дискуссия, мозговой штурм, кейс, проект, ролевая игра, презентация.*

Нині у світі значно зросла важливість ефективного викладання іноземної мови, особливо в країнах, що розвиваються, таких як Україна. Для активізації вивчення англійської мови в Україні проводиться комплекс заходів. Серед них – підвищення стандартів викладання на всіх етапах навчання, що означає підвищення як кваліфікації викладачів, так і методів навчання.

Як відомо, сьогодні відбувається важливий перехід від пасивного навчання до активного. Тому особлива увага приділяється посиленню технологічних аспектів підготовки спеціалістів та реалізаційно-орієнтованого підходу до процесу навчання, де студент бере активну участь у пізнавальній діяльності. Викладачі іноземних мов повинні шукати шляхи підвищення рівня залучення студентів до процесу навчання, підвищення їх мотивації до вивчення мов. Одним із способів досягнення цих цілей є використання інтерактивних технологій на заняттях. Це сприяє розвитку творчих здібностей, уяви студентів, підвищення їх пізнавального інтересу до вивчення іноземних мов та покращення їх комунікативних здібностей. Термін «технологія інтерактивного навчання» зазвичай пов'язують з комп'ютерним або мультимедійним навчанням, оскільки він має на увазі інтерактивний діалог із реальними партнерами та безпосередній обмін повідомленнями. Але це поняття ширше і означає колективну пізнавальну діяльність, де всі учасники взаємодіють, обмінюються інформацією, вирішують проблеми в атмосфері реальної співпраці, оцінюють власні дії [1].

Проблему використання інтерактивних методів навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах досліджували також Р. Блер, С. Мартінееллі, Л. Конопляник, Х. Штерн, Є. Полат, М. Кравець та ін. Інтерактивні технології навчання включають чітко сплановані результати навчання, інтерактивні методи, засоби та форми, що стимулюють процес

навчання, когнітивні та психічні умови та процедури досягнення запланованих результатів[2]. Таким чином, інтерактивна технологія охоплює коло інтерактивних методів, які використовує вчитель у своїй роботі.

Сучасна методологія визначає метод як спосіб досягнення мети. Існують різні точки зору на класифікацію інтерактивних методів навчання. Наприклад, Паніна та Вавілова групують інтерактивні методи в дискусії, ігри та тренінги [3, с. 11]. Холант вперше класифікує методи навчання залежно від ступеня залученості в навчальний процес і поділяє їх на активні та пасивні [2, с. 8]. Сміт і Кочубей, слідуючи Холанту, поділяють методи навчання на пасивні та інтерактивні. До пасивних методів належать читання, робота з літературою тощо.

Інтерактивні технології навчання іноземних мов базуються на діяльнісному підході та включають використання інтерактивних методів навчання, у тому числі позаситуативних (діалог) та ситуативних (гра, моделювання, аналіз ситуацій, аукціонні ідеї тощо); органічне поєднання в навчальному процесі різноманітних засобів навчання (електронної та паперової інформації), інноваційної (дистанційне навчання) та традиційних форм навчання на принципах доцільності їх реалізації та взаємодоповнюваності[2].

Метод проектів – це комплекс досліджень, обробки даних та інших заходів, які проводяться студентами самостійно або в малих групах з метою практичного чи теоретичного вирішення важливої проблеми. Проектне навчання передбачає принципово іншу філософію побудови навчального процесу через цілеспрямовану діяльність учнів відповідно до особистих інтересів та цілей.

Очевидно, що метод проектів відкриває перед студентами можливості для самовираження, виявлення своїх здібностей та накреслення майбутньої професійної діяльності. Метод проектів завжди

передбачає вирішення якоїсь проблеми. Вирішення проблеми передбачає, з одного боку, використання комбінації різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого – необхідність інтеграції знань та навички з різних галузей науки, техніки, технологій та творчих сфер.

Проектне навчання передбачає, по суті, використання широкого спектру дослідницьких прийомів, важливих для студента, з одного боку, а з іншого, вирішення проблеми та впровадження результатів.

Одним із найефективніших заходів є бесіда на різні теми на уроці. Бесіди на професійно-орієнтовані теми корисні для майбутнього спілкування студентів на робочому місці, збагачують їх словниковий запас у певній сфері. Учитель повинен залучити учнів до обговорення після прочитання статті чи тексту, пов'язаного з їхньою майбутньою роботою. Учитель організовує, сприяє обговоренню, формулюючи запитання, вказуючи на цікаві, оригінальні ідеї, суперечливі питання, допомагаючи залагодити розбіжності.

Мозковий штурм – це дуже ефективний вид обговорення, який залучає всіх учнів до діяльності. Учитель оголошує тему, мету обговорення, правила для учасників та критерії оцінювання ідей. Потім обираються чи призначаються експерти та секретарі. Головне правило як для викладача, так і для студента – заборона критики. На цьому етапі необхідно прийняти всі ідеї. Викладач всіх заохочує до участі. Студенти можуть розвивати думки своїх товаришів по групі. Вони навіть можуть відмовитися від власної ідеї і переключитися на іншу. Кожен студент говорить кілька разів, але дуже коротко – протягом однієї хвилини. На наступному етапі діяльності всі ідеї оцінюються, групуються та вибираються найбільш прийнятні.

Щоб збільшити кількість ідей, вчителі можуть використовувати такі методики: брейнрайтинг, онлайн-мозковий штурм (brain-netting), ролевий штурм, підхід Кроуфорда Slip Written [3] тощо.

Рольова гра є однією з найпопулярніших технік серед викладачів іноземної мови. Це має чудовий мотивуючий фактор і допомагає зарядити групу енергією. Вона підходить для студентів будь-якої вікової групи та рівня мови. Ділова гра — це різновид рольової гри, у якій схожі правила та процедури, але відмінність полягає в тому, що студенти залучаються до діяльності, яка пов'язана з їхнім майбутнім професійним життям. Студенти мають ділові функції, такі відносини, якими вони є насправді. Ділова гра є ефективним інструментом як для вивчення мови, так і для підготовки до майбутньої роботи.

Студенти нашого університету зазвичай дуже охоче беруть участь у діловій грі, оскільки вони досить зрілі та мають амбіції щодо майбутньої професійної діяльності. Як приклад можна описати ділову гру «Початок бізнесу». Студентам пропонуються ролі менеджерів у своїй компанії (топ-менеджер, менеджер з продажу, фінансовий менеджер, менеджер з персоналу тощо). Обирається президент компанії. Група отримує завдання розпочати бізнес у будь-якій сфері; це може бути виробництво або продаж, обслуговування або рекламний бізнес. Починається дискусія. Коли студенти досягли згоди, вони створюють назву та логотип компанії. Потім кожен відділ отримує завдання від президента або головного виконавчого директора (СЕО), яке виконується після заняття.

Наступні зустрічі можуть бути присвячені створенню бізнес-плану, проведенню маркетингового дослідження, розміщенню реклами свого товару чи послуги. Така інтерактивна техніка поєднує ділову гру з дискусією, кейсом і проектом.

Створюючи проблемні ситуації, викладач стежить за тим, щоб матеріал відповідав рівню наявних знань та інтелектуальним можливостям групи, відображав реальну ситуацію професійної діяльності, а також був пов'язаний з темою майбутньої роботи, текстом, який вони читають, граматику, яку вони засвоїли. Виконуючи ці

завдання, студенти спроможні зрозуміти викладену в тексті інформацію, активізувати лексико-граматичний матеріал.

Кейс - це ситуація, описана у формі історії, яка потребує вирішення. Метою методики вивчення кейсу є формування проблемно-орієнтованого мислення студентів і розвиток навичок прийняття управлінських рішень на основі аналізу складних реальних ситуацій, виявлення проблем і можливостей, аналізу альтернатив і пошуку кращих з них, з рекомендаціями щодо виправних дій.

Маючи понад двадцятирічний досвід викладання в університеті на факультеті економіки, бізнесу та міжнародних відносин, можна констатувати, що ефективність вивчення іноземної мови значною мірою залежить від методики навчання. Наші студенти – майбутні економісти, менеджери, бізнесмени. Вони повинні вільно володіти принаймні однією іноземною мовою, щоб отримати перспективну роботу та досягти успіху в ній.

Застосування інтерактивних технологій у кабінеті іноземної мови в університеті виявилось дуже ефективним і мотивуючим для студентів будь-якої вікової групи та рівня володіння іноземною мовою. Студентам зазвичай подобається грати ролі менеджерів, бізнесменів. Коли вони діють, вони не замислюються над граматичними помилками, і вчитель не повинен їх виправляти під час виступу. Необхідну корекцію можна зробити після вправи без згадки імен. Виконання кейсів чи проекту вимагає від студентів креативності, багатогляду, логічного мислення. Сучасні інтерактивні методи навчання дають змогу перевести навчальний процес від неефективних методів передачі знань до формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів ЗВО, забезпечуючи реалізацію системного діяльнісного підходу та студенто-орієнтованого навчання.

Студенти ЗВО мають бути конкурентоспроможними у своїй майбутній професійній сфері. Володіння іноземними мовами є одним із пріоритетів для будь-якого спеціаліста. Сучасний світ вимагає зміцнення загальнокультурної основи освіти, розвитку навичок активізації особистісної здатності вирішувати соціальні проблеми. Найбільш затребувані є високопрофесійні випускники, які не просто виконують інструкції, а мають творчий і конструктивний потенціал.

Очевидно, що єдиної універсальної схеми організації навчального процесу не може бути. Структура уроку залежить від цілей, змісту, цільової аудиторії тощо. Використання інтерактивних технологій не є метою, а є засобом створення необхідних умов для комунікативно ефективного навчання, заохочує співробітництво, саморозвиток, покращує як навички іншомовного спілкування, так і особистості якості студентів.

Література:

1. Паніна Т.С., Вавілова Л.Н., Сучасні методи активізації навчання, Посібник для студентів, під ред. від Т.С. Паніна, 4-е вид., М., 2008.
2. Інформація про <https://www.mindtools.com/brainstm.html> Мозковий штурм: генерування багатьох радикальних творчих ідей.
3. Тарнопольський О.Б., Успішні презентації: підручник для викладання ділових презентацій англійською мовою студентів економічних спеціальностей, Київ, Ленвіт, 2007.

References:

1. T.S. Panina, L.N. Vavilova, Modern methods of activization of training, Handbook for students, ed. by T.S. Panina, 4th ed., Moscow, 2008.
2. Information on <https://www.mindtools.com/brainstm.html> Brainstorming: Generating Many Radical, Creative Ideas.

3. O.B. Tarnopolskiy, Successful presentations: textbook for teaching business presentations in English students of economic specialities, Kyiv, Lenvit, 2007.

4. J. Richards and Th. S. Rodgers, Approaches and Methods in Language Teaching, Cambridge University Press, 2001.

5.

http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/4359/7/07_chapter%202.pdf

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВУМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

6

Яковенко С. Л., викладач вищої категорії

Минич Ю. В., викладач I категорії

РИЗИКИ ВНАСЛІДОК ПОКРИТТЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ І ДЕФІЦИТУ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ

21

Ривак О. С., кандидат економічних наук, доцент

РОЗДІЛ II. ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

Іванченко Л. В., викладач вищої категорії, викладач-методист

*Поддубей О. В., кандидат педагогічних наук, викладач вищої
категорії*

57

Чередник С. О., викладач вищої категорії

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО

Оксана Горбаньова,

74

Вікторія Голяк,

Владислава Щербицька, кандидат філологічних наук,

Вікторія Кулько

журнал «Науковий огляд»
Journal «Scientific review»

Підписано до друку 20.03.2022
Формат 60x84/16.Гарн. Times New Roman.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Тираж 300пр.

© Центр міжнародного наукового співробітництва «ТК Меганом»
Свідоцтво ДР №325712
02192, м. Київ, вул. Юності 9/144.
т/ф. +380677371561
e-mail: nauogl@gmail.com